

سازمان بورس و اوراق بهادار
Securities & Exchange Organization

مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی

آسیب شناسی صندوق های نیکو کاری

میثم حامدی
مهدی بیات منش

سازمان بورس و اوراق بهادار

مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی

عنوان: آسیب‌شناسی صندوق‌های نیکوکاری

تهیه‌کنندگان: میثم حامدی، مهدی بیات‌منش

کد گزارش: ۹۵-۱۳-۲۰۱۷

تاریخ گزارش: بهمن ۹۵

نویسندگان گزارش از همکاری مسئولان صندوق‌های نیکوکاری ایتم برکت، دانشگاه الزهراء، نیکوکاری حافظ، یکم آگاه، میراث ماندگار پاسارگاد، و بانک گردشگری در مصاحبه‌های صورت گرفته با ایشان کمال تشکر را دارند. همچنین از جناب آقای مجتبی کاوند بابت بازخوانی و ویراستاری متن تشکر می‌شود. خوانندگان می‌توانند هرگونه اظهار نظر درخصوص گزارش نگارش شده را از طریق آدرس Hamedim@seo.ir برای نویسندگان ارسال نمایند.

این اثر در مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس و اوراق بهادار تهیه گردیده و مباحث و نظرات ارائه شده در آن صرفاً نظرات و بررسی‌های صورت گرفته توسط کارشناسان و پژوهشگران این مرکز می‌باشد نه نظرات رسمی سازمان بورس و اوراق بهادار.

فهرست مطالب

۲	مقدمه: سرمایه‌گذاری اجتماعی
۵	نهادهای واسطه سرمایه‌گذاری اجتماعی
۸	ابزارهای سرمایه‌گذاری اجتماعی
۹	امور نیکوکارانه در آمریکا و انگلیس
۱۴	شاخص جهانی بخشش یا اعطا
۱۶	انواع صندوق‌های سرمایه‌گذاری در امور نیکوکارانه
۱۶	صندوق‌های توصیه شده به اعطا کننده
۱۹	صندوق‌های سرمایه‌گذاری و سپرده‌گذاری اجتماعی
۲۰	صندوق سرمایه‌گذاری خیریه دارای مجوز
۲۱	صندوق‌های سرمایه‌گذاری خیریه
۲۱	صندوق وقف
۲۴	صندوق‌های مختلط درآمدی
۲۵	اصول و استانداردهای گزارشگری شبکه جهانی سرمایه‌گذاری اجتماعی
۲۷	اهمیت نیکوکاری در اسلام
۲۸	نهادهای سیاست‌گذار و متولی نیکوکاری در ایران
۲۸	صندوق‌های نیکوکاری در ایران
۳۶	مسائل مالیاتی پیرامون مؤسسات خیریه و صندوق‌های نیکوکاری
۳۹	موانع و محدودیت‌های پیش‌روی توسعه صندوق‌های نیکوکاری
۴۶	جمع‌بندی
۴۷	منابع

آسیب‌شناسی صندوق‌های نیکوکاری در ایران

مقدمه^۱ - مبدی بیات‌نیش^۲

چکیده

صندوق‌های نیکوکاری از سال ۱۳۹۱ در ایران راه‌اندازی شده‌اند و تاکنون ۱۳ صندوق نیکوکاری در بازار سرمایه کشور ثبت شده و فعالند. غالباً مدل این صندوق‌ها را برگرفته از مدل صندوق‌های وقفی در دیگر کشورهای جهان شناسایی می‌کنند در حالی که شاید بتوان اظهار داشت مدل این صندوق، ترکیبی است از مدل انواع صندوق‌های نیکوکاری در جهان. گرچه صندوق‌های نیکوکاری سابقه‌اندکی در ایران دارند اما این صندوق‌ها سالیان متمادی در کشورهای دیگر حضور داشته‌اند و مفهوم سرمایه‌گذاری اجتماعی نیز چندین سال است که به یک فرهنگ در کشورهای توسعه یافته مبدل شده. کلیساها، دانشگاه‌ها، مدارس، مساجد، بیمارستان‌ها، مؤسسات خیریه و هرجایی که مرتبط با امور خیریه می‌باشد، از ساختار چنین صندوق‌هایی استفاده شده است. در کنار ویژگی‌های متعددی که این صندوق‌ها دارند، ۳ ویژگی اصلی صندوق‌های نیکوکاری در سطح جهان که آنها را با صندوق‌های نیکوکاری در ایران متفاوت نموده است عبارتند از:

۱- عدم ثبت آنها نزد نهاد ناظر بازار سرمایه (معمولاً نزد نهاد متولی مؤسسات خیریه ثبت می‌شوند)؛

۲- تعداد ارکان اندک و ساختار ساده؛

۳- اعطای معافیت مالیاتی هم برای اعطا کننده و هم برای دریافت کننده

این گزارش ابتدا به مفاهیم سرمایه‌گذاری اجتماعی اشاره نموده و نهادها و ابزارهای به کار رفته در این مفهوم را شناسایی کرده، سپس به انواع صندوق‌های نیکوکاری در سطح جهان پرداخته و در نهایت ضمن بررسی عملکرد صندوق‌های نیکوکاری، موانع و محدودیت‌های توسعه صندوق‌ها را آسیب‌شناسی کرده و پیشنهادهایی برای رفع این موانع ارائه نموده است.

کلمات کلیدی: سرمایه‌گذاری اجتماعی (یا با تأثیر اجتماعی)، صندوق‌های نیکوکاری، صندوق وقفی.

^۱ کارشناس مسئول مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی

^۲ کارشناس مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی

مقدمه: سرمایه‌گذاری اجتماعی

به‌منظور شناسایی و ارائه راه‌حل برای چالش‌های اقتصادی-اجتماعی، رهیافت‌های جدید، شامل رویکردهای جدید مشارکت عمومی و خصوصی عام^۱ (PPP) است. این رهیافت‌ها می‌توانند راه‌حل‌های بدیع را تأمین مالی نموده، توزیع کنند و اندازه‌گیری نمایند. سرمایه‌گذاری با اثر اجتماعی (SII) یا سرمایه‌گذاری اجتماعی^۲، کمک‌های مالی به نهادهایی است که معرف نیازهای اجتماعی با پیش‌بینی شفاف بازده قابل اندازه‌گیری اجتماعی و مالی هستند. سرمایه‌گذاری اجتماعی هرگونه فعالیت مرتبط با سرمایه‌گذاری است که از آن، هم انتظار نتایج اجتماعی می‌رود و هم بازده مالی؛ بازدهی که معمولاً از نرخ بازار پایین‌تر است. اصطلاح سرمایه‌گذاری اجتماعی در سال ۲۰۰۷ از طریق اقدامی که از سوی بنیاد راکفلر آمریکا در امور اجتماعی صورت گرفت باب شد^۳ و کاربردپذیری آن، از آن زمان به بعد فراگیر شد. براساس تعریف شبکه جهانی سرمایه‌گذاری اجتماعی^۴ (GIIN)، سرمایه‌گذاری اجتماعی عبارت است از سرمایه‌گذاری در شرکت‌ها، نهادها و صندوق‌ها به قصد ایجاد اثری اجتماعی-محیط‌زیستی همراستا با قصد کسب بازده مالی. بازده این سرمایه‌گذاری معمولاً (بسته به شرایط) از بازده پایین‌تر از بازار تا بازده بازار متغیر است. براساس تعریف این نهاد، سرمایه‌گذاری اجتماعی با چهار ویژگی زیر شناسایی می‌شود:

- ۱- **قصد:** قصد سرمایه‌گذاری جهت ایجاد اثری اجتماعی (و/یا محیط‌زیستی) از طریق سرمایه‌گذاری، مؤلفه اصلی سرمایه‌گذاری اجتماعی محسوب می‌شود؛
- ۲- **سرمایه‌گذاری با انتظار یا پیش‌بینی بازده:** از سرمایه‌گذاری اجتماعی انتظار بازده مالی روی سرمایه، و حداقل، بازده سرمایه می‌رود؛
- ۳- **گستره‌ای از پیش‌بینی بازده و رده‌های مختلف دارایی:** سرمایه‌گذاری اجتماعی بازده‌ای ایجاد می‌کند که در گستره‌ای از بازده پایین‌تر از بازار تا نرخ بازده تعدیل شده با ریسک، قرار دارد؛
- ۴- **اندازه‌گیری اثر:** ویژگی اصلی سرمایه‌گذاری اجتماعی آن است که سرمایه‌گذار قادر است اثر و عملکرد اجتماعی سرمایه خود را اندازه‌گیری کند (GIIN, 2014).

سرمایه‌گذاری اجتماعی در چارچوب اقتصادی کنونی که چالش‌های اجتماعی فزونی یافته اما وجوه دولتی و عمومی در بسیاری از کشورها کاهش یافته، اهمیت زیادی پیدا کرده است. سرمایه‌گذاری اجتماعی طی دهه گذشته در نتیجه عوامل متعددی از جمله تمایل رو به رشد افراد حقیقی و حقوقی برای حل موضوعات اجتماعی در سطح محلی، ملی یا حتی بین‌المللی، رشد یافته است. دولت‌ها در پی یافتن راه‌های اثربخش‌تری برای شناسایی این چالش‌های رو به رشد و شناخت مدل‌های بخش خصوصی که می‌توانند رهیافت‌های جدیدی ارائه نمایند، هستند. سرمایه‌گذاری اجتماعی در برگیرنده سرمایه‌گذاری خصوصی است که به منافع عمومی کمک می‌کند. سرمایه‌گذاران این حوزه افرادی هستند که به تأمین مالی نهادهایی تمایل دارند که توانایی ایجاد بازده بازار را ندارند و دوست دارند تا اثر اجتماعی داشته باشند. شکل ۱، طیف سرمایه‌گذاری و جایگاه سرمایه‌گذاری اجتماعی را نشان می‌دهد.

¹ Public-Private Partnership

² Social Impact Investment or Social Investment

^۳ بنیاد راکفلر برای اولین بار در مباحث مربوط به تأمین مالی نوآورانه، بحث سرمایه‌گذاری مؤثر یا سرمایه‌گذاری اجتماعی را مطرح نمود.

⁴ Global Impact Investing Network

شکل ۱- طیف سرمایه

صرفاً اثرگذار	اثرگذار	با دوام	مسئولیت	صرفاً مالی
			توزیع بازده مالی رقابتی	
			کاهش ریسک‌های حاکمیتی، اجتماعی و محیط زیستی	
			پیگیری فرصت‌های حاکمیتی، اجتماعی و محیط زیستی	
			تمرکز بر راه‌حل‌های قابل اندازه‌گیری با اثر بالا	
			بازده مالی رقابتی	
			بازده مالی پایین‌تر از بازار	
معرفی و شناسایی چالش‌های اجتماعی که نمی‌توانند برای سرمایه‌گذاران بازده مالی ایجاد کنند.	معرفی و شناسایی چالش‌های اجتماعی که سرمایه‌گذاران بازده مالی کمتر از بازار ایجاد کنند.	معرفی و شناسایی چالش‌هایی که برای سرمایه‌گذاران بازده مالی رقابتی ایجاد می‌کند.	اتخاذ اقدامات حاکمیتی، اجتماعی یا محیط‌زیستی که می‌تواند ارزش‌ها را بهبود بخشد	کاهش اقدامات ریسکی حاکمیتی، اجتماعی یا محیط‌زیستی به‌منظور حمایت از ارزش‌ها
عدم توجه یا توجه محدود به اقدامات حاکمیتی، اجتماعی یا محیط‌زیستی				

Source: SIITF WGAA (2014).

طی چند دهه گذشته، سرمایه‌گذاری با مسئولیت اجتماعی^۱ (SRI)، فعلی که در آن سرمایه‌گذاران شرکت‌هایی که محصولات مخرب تولید می‌کنند یا اقدامات منفی انجام می‌دهند را رصد می‌کنند و سپس از سرمایه‌گذاری در آنها اجتناب می‌ورزند، توجه سرمایه‌گذاران را جذب کرد (Bridges Ventures, 2012). سرمایه‌گذاری با مسئولیت اجتماعی منتج به مفهوم گسترده‌تری با عنوان سرمایه‌گذاران مسئول^۲ شد که در پی سرمایه‌گذاری‌های پایدار و با مسئولیت اجتماعی هستند (Addis et al, 2013). امروزه اما تعداد رو به رشدی شرکت بر موضوعات و مفاهیم اجتماعی و محیط‌زیست متمرکزند که به آنها مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها^۳ (CSR) اطلاق شده است. گرچه سرمایه‌گذاری اجتماعی به شدت در حال رشد است و توجه زیادی را جلب نموده، اما این مفهوم همچنان در مراحل ابتدایی توسعه قرار دارد (Kohler et al, 2011) و سهم کوچکی از بازار سرمایه در جهان را به خود اختصاص می‌دهد. سرمایه‌گذاران اجتماعی در پی راه‌حل‌های بازار محور برای چالشی‌ترین مشکلات اجتماعی از جمله کشاورزی پایدار، مسکن مقرون به صرفه، بهداشت و درمان مقرون به صرفه و در دسترس، خدمات مالی و فنی پاک برای افراد ناتوان و فقیر هستند (GIIN, 2014).

مدل‌های تأمین مالی سرمایه‌گذاری اجتماعی در چندین سطح مختلف و موازی با بازارهای متعارف و سنتی ظهور کرده است. در بازار سرمایه، به دلیل وجود عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذار و سرمایه‌پذیر، واسطه‌های مالی نقشی حیاتی ایفا می‌کنند. نهادهای واسطه نقشی حیاتی در ارتباط عرضه و تقاضا به‌خصوص در بازارهای مالی کمتر توسعه یافته ایفا می‌نمایند. در بازارهای سرمایه سنتی یا متعارف، واسطه‌گری بر ابعاد مالی متمرکز است. بازار سرمایه‌گذاری اجتماعی، به دلیل اینکه ابعاد اجتماعی نیز باید ارزش‌گذاری شوند، از پیچیدگی‌های بیشتری برخوردار است. هزینه‌های معامله در سرمایه‌گذاری اجتماعی به دلیل عرضه و تقاضای تفکیک شده و پیچیدگی ساختار معامله، بالاتر است. به همین دلیل، فراهم آوردن سرمایه برای سرمایه‌گذاری‌های مخاطره‌پذیر اجتماعی دشوارتر از صنعت سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر یا جسورانه در حالت کلی است (Kohler et al, 2011). هزینه‌های بالاتر، توسعه نیافتگی بازار،

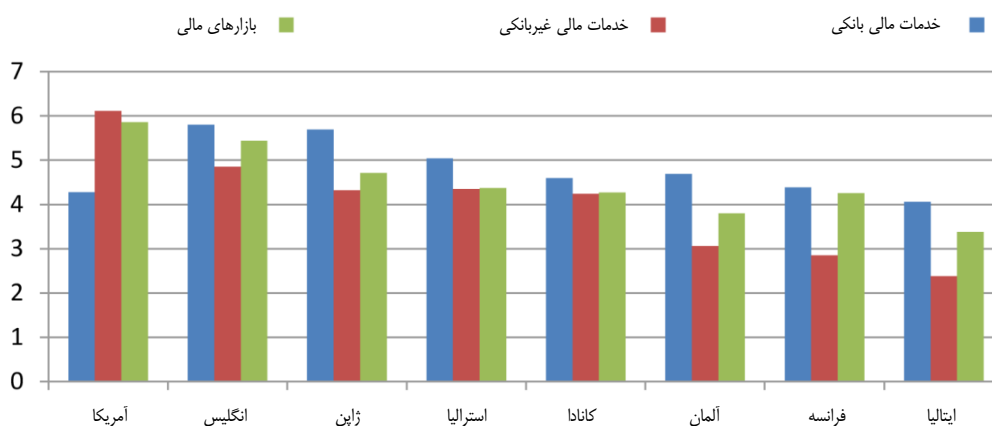
¹ Socially Responsible Investing

² Responsible Investors

³ Corporate Responsible Investments

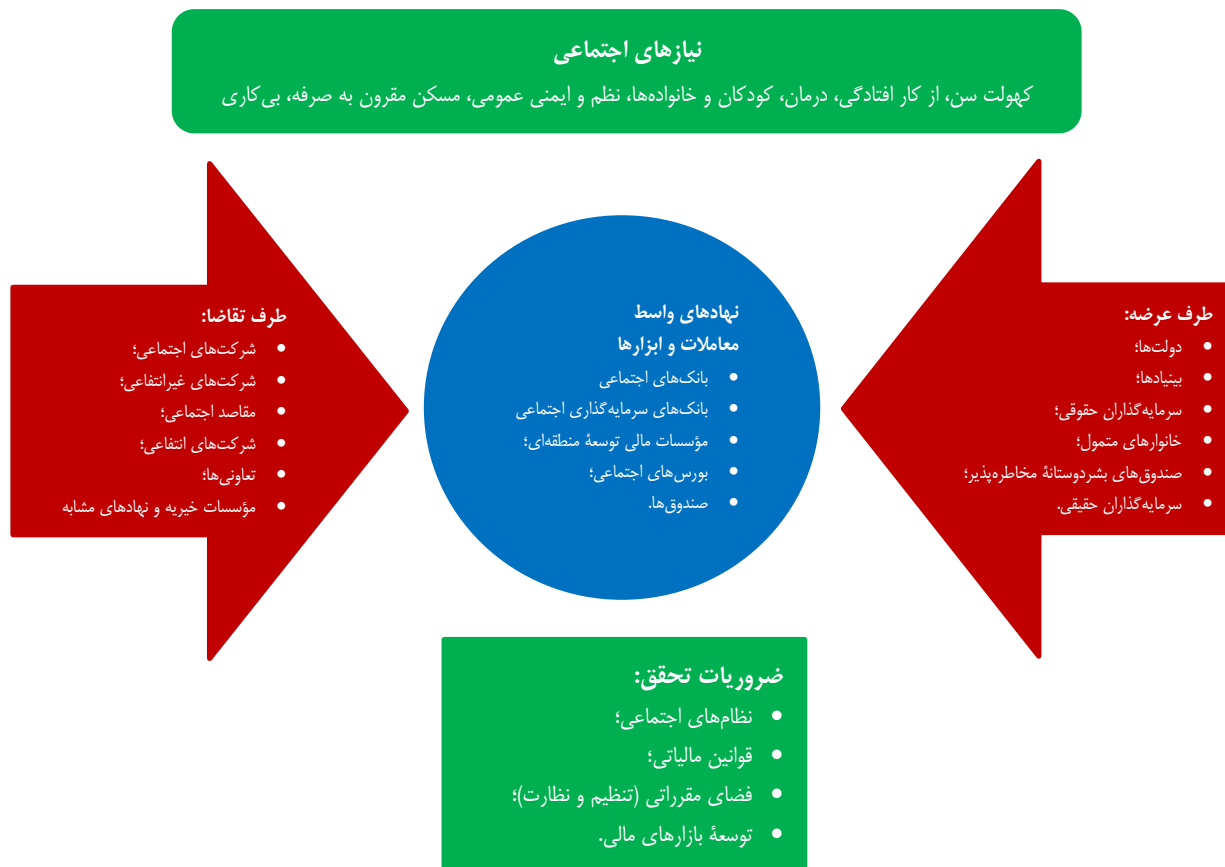
فقدان کارگزاران، مشاوران، بورس‌ها و دیگر ساز و کارهای بازار در سرمایه‌گذاری اجتماعی موجب شده تا رقابت به‌صورت کامل صورت نگیرد؛ به‌طوری که بازار متعارف و سنتی از بازار سرمایه‌گذاری اجتماعی پیشی می‌گیرد. بر این اساس، هر چقدر بخش مالی یک کشور توسعه‌یافته‌تر باشد، می‌تواند اثر بیشتری بر سرمایه‌گذاری اجتماعی نیز داشته باشد (در اینجا است که ضریب نفوذ بازار سرمایه در میان اقشار مردم خود را نشان داده و میزان ادراک عموم افراد از بازار سرمایه، ضامن اثرگذاری بر ابزارهای موجود در بازار خواهد بود). شکل ۲، تفاوت بین توسعه بخش مالی در میان کشورهای گروه ۷ و استرالیا را نشان می‌دهد که در گزارش سال ۲۰۱۲ مجمع جهانی اقتصاد منتشر شده است. آنچه قابل توجه می‌نماید این موضوع است که فعال‌ترین بازارهای سرمایه‌گذاری اجتماعی در دو کشوری قرار دارند که از بیشترین سطح توسعه‌یافتگی بخش مالی برخوردار هستند.

شکل ۲- توسعه یافتگی بخش مالی - گزارش مجمع جهانی اقتصاد سال ۲۰۱۲

گرچه نقش‌آفرینان، نیازهای مالی و ترکیب ابزارها در بازار سرمایه‌گذاری اجتماعی نسبت به بازار متعارف، متفاوت است اما ابزارهای این بازار انواع رده‌های مختلف دارایی را شامل شده و می‌تواند از طریق سهام، شبه سهام، وام و اوراق قرضه تأمین مالی را صورت دهد. ابزارهای سرمایه‌گذاری اجتماعی طی سال‌های اخیر توسعه‌یافته‌اند اما نتوانسته‌اند به‌خوبی، توجه سرمایه‌گذاران را جلب نمایند. در مجموع، چارچوب مفهومی سرمایه‌گذاری اجتماعی را می‌توان با شکل ۳ نشان داد. آنچه در شکل ۳ برای تحقیق حاضر اهمیت دارد (صرف نظر از آنکه نیازهای اجتماعی چه هستند و عرضه و تقاضاکنندگان چه افرادی می‌باشند) نهادهای واسطه برای ارتباط بین عرضه و تقاضا و همچنین ابزارهای لازم برای پوشش نیاز تقاضا کنندگان، از طریق سرمایه‌گذاری اجتماعی است. باتوجه به مطالبی که در بالا بدان اشاره شد، صندوق‌های نیکوکاری را می‌توان از جمله سرمایه‌گذاری اجتماعی برشمرد (مفهومی که نه تنها در بازار سرمایه بلکه در فضای عام جامعه نه تعریف شده است و نه مصداق دارد). لذا در بخش‌های بعدی به ابزارها و نهادهای مربوطه در این حوزه اشاره کرده و به‌ویژه، صندوق‌هایی که در این حوزه فعالند یا مدل‌های تأمین مالی از طریق صندوق‌ها بررسی خواهد شد.

شکل ۳- چارچوب مفهومی بازار سرمایه‌گذاری اجتماعی

نهادهای واسطه سرمایه‌گذاری اجتماعی

نهادهای واسطه می‌توانند نقشی محوری در توسعه اکوسیستم سرمایه‌گذاری اجتماعی ایفا کنند. این نهادها رابط بین سرمایه‌گذاران، سرمایه‌پذیران و دیگر فعالان بازار هستند و راهکارهای جدیدی برای ارتقای کارایی بازار فراهم می‌آورند. نهادهای واسطه، در مواردی نظیر تسهیل نقدشوندگی در بازار و ایجاد ساز و کارهای پرداختی که می‌توانند هزینه‌ها و ریسک‌های بازار را کاهش دهند، نقش آفرینی می‌کنند (WEF 2013). همچنین، این نهادها علاوه بر ساختاردهی معاملات و مدیریت وجوه، به عرضه‌کنندگان و تقاضاکنندگان سرمایه‌گذاری اجتماعی، مشاوره نیز ارائه می‌نمایند. انواع متنوعی از واسطه‌های مالی در اکوسیستم سرمایه‌گذاری اجتماعی وجود دارند و به نهادهای جامعه محور (نهادهایی که به هدف خدمت به اجتماع تشکیل شده‌اند)، ارائه خدمات می‌نمایند. در ادامه به برخی از مهمترین نهادهای واسطه سرمایه‌گذاری اجتماعی اشاره شده است:

۱- بورس‌های اجتماعی^۱:

طی چندین سال گذشته، بورس‌های اجتماعی در چندین کشور راه‌اندازی شده‌اند. از جمله این بورس‌ها می‌توان به بورس اجتماعی لندن (SSE)، بورس Nexii در آفریقای جنوبی، و بورس سرمایه‌گذاری اجتماعی آسیا (IIX) در سنگاپور (که دو مورد آخر با یکدیگر ادغام شده‌اند) اشاره نمود. بورس‌های اجتماعی (یا بورس‌های سهام اجتماعی) در پی ایجاد پلتفرمی برای کسب و کارهای اجتماعی جهت جذب سرمایه از افراد، مشتریان خصوصی، خانواده‌های متمول، بنیادها و سرمایه‌گذاران حقوقی هستند که هم در پی بازده اجتماعی می‌باشند و هم بازده مالی.

این بازارها خرید سهام و اوراق قرضه شرکت‌هایی که هم بازده اقتصادی و هم بازده اجتماعی دارند را تسهیل می‌نمایند. این شرکت‌ها می‌توانند شرکت‌های انتفاعی یا غیرانتفاعی باشند. شرکت‌ها یا مؤسسات غیرانتفاعی نیز از این طریق قادرند تا سهام خود را به عموم ارائه کنند و سرمایه گردآوری شده را به امور اجتماعی که در آن فعال هستند تخصیص دهند. همچنین این شرکت‌ها می‌توانند از انتشار اوراق قرضه (یا ابزار بدهی) برای تأمین مالی امور اجتماعی استفاده کنند. بورس سهام اجتماعی لندن در سال ۲۰۱۳ به هدف تبدیل شدن به بورس تحت نظارت نهاد ناظر بر خدمات مالی^۲ (FCA)، برای معاملات اوراق بهادار شرکت‌های اجتماعی و دیگر مقاصد تجاری راه‌اندازی شد (HM Government 2013). با حمایت گروه بورس لندن، SSE چندین شرکت را پذیرش نموده است (تا ۲۱ دسامبر ۲۰۱۶، تعداد این شرکت‌ها ۴۸ مورد بوده است).

بورس اجتماعی لندن به دنبال برقراری ارتباط بین کسب و کارهای متمرکز بر فعالیت‌های اجتماعی با سرمایه‌گذارانی که در پی ایجاد تغییرات اجتماعی در کنار بازده مالی برای سرمایه‌گذارانشان هستند، می‌باشد. این مهم از طریق فراهم آوردن اطلاعات لازم برای شناسایی و مقایسه نهادهایی که برای جامعه و محیط‌زیست ارزش آفرینند، صورت می‌گیرد. بورس اجتماعی لندن در پی آن است تا فرایند پذیرش شفاف، مستقل و دقیقی داشته باشد تا اطمینان حاصل کند که شرکت‌های پذیرفته شده به ارزش‌ها، استانداردها و الزامات افشای اطلاعات مشخص، پایبند هستند.

همانطور که در بالا بدان اشاره شد، در سال ۲۰۱۳، Nexii و IIX بر همکاری جهت تقویت و استاندارد نمودن بخش سرمایه‌گذاری اجتماعی توافق کردند و سپس ادغام شدند. بورس ادغام شده (با عنوان بورس مؤثر یا اجتماعی) با هدف ایجاد بورسی اجتماعی با دسترسی جهانی قابل توجه (از آفریقا تا آسیا) به‌منظور کمک به توسعه پایدار هر دو منطقه تشکیل شد. این بورس به سرمایه‌گذاران هر دو منطقه این امکان را داده است تا ضمن معامله سهام شرکت‌های پذیرفته شده در آن و کسب منافع اقتصادی، به واسطه مأموریت شرکت‌های فعال در حوزه اجتماعی، بر اجتماع یا محیط‌زیست اثرگذار باشند.

نهادهای واسطه بازار و مشاوران برای فعالیت در بورس اجتماعی لندن ملزم به پرداخت هزینه پذیرش و هزینه عضویت هستند تا به عضویت بورس درآیند. شرکت‌ها یا نهادهای نیز نیازی نیست تا در زمان پذیرش در بورس سودده باشند؛ چراکه براساس مقررات، فرصتی ۳ ساله برای سودده شدن به آنها داده می‌شود (اما این فرصت براساس برنامه‌ای شفاف برای این مهم اعطا می‌شود). این

¹ Social Stock Exchanges

² Financial Conduct Authority

شرکت‌ها باید هزینه‌های پذیرش، مشاوره و درج در بورس را پرداخت کنند. برای پذیرش، این شرکت‌ها باید الزامات گزارش‌دهی سختگیرانه‌ای رعایت شود.

۲- صندوق‌های اجتماعی مخاطره‌پذیر

صندوق‌های مخاطره‌پذیر اجتماعی^۱ از حدود یک دهه گذشته فعالیت خود را آغاز نموده‌اند و به همین دلیل، غالب این صندوق‌ها جوان و کوچک هستند و اطلاعات تاریخی خاصی درباره آمار میزان جذب سرمایه‌گذاران آنها وجود ندارد (GHK, 2013). این صندوق‌ها اساساً از مدل صندوق‌های جسورانه پیروی می‌کنند اما می‌توانند از ابزارهایی فراتر از سهام نیز استفاده نمایند. ، صندوق‌های مخاطره‌پذیر اجتماعی، مانند صندوق‌های جسورانه رویکرد ایجاد پرتفویی را برای سرمایه‌گذاری پیش می‌گیرند تا ریسک و بازدهشان را تراز نماید (Saltuk, 2012). تعداد صندوق‌های سرمایه‌گذاری اجتماعی^۲ در حال افزایش است. برخی از این صندوق‌ها مستقل هستند درحالی که برخی دیگر وابسته به بانک‌های بزرگ یا مؤسسات توسعه‌ای می‌باشند. این صندوق‌ها می‌توانند متمرکز بر بخش، منطقه جغرافیایی یا مرحله سرمایه‌گذاری خاصی باشد. اخیراً (در سال ۲۰۱۳)، صندوق صندوق‌ها^۳ نیز در این حوزه ایجاد شده است تا مقیاس و تنوع صندوق را برای سرمایه‌گذاران حقوقی افزایش دهد (WEF, 2013). مدیران صندوق‌های سرمایه‌گذاری اجتماعی معمولاً با نهادهای فعال در حوزه‌های اجتماعی که حامی مدل‌های بدیع و مقیاس‌پذیر تغییر اجتماعی هستند، روابط نزدیکی دارند. اغلب یا در هیئت مدیره این نهادها دارای کرسی هستند و یا درگیر مسائل راهبردی یا عملیاتی آنها می‌باشند (EVPA, 2011). لذا، این نهادها، از صندوق‌های مخاطره‌پذیر اجتماعی جهت تأمین مالی تغییرات اجتماعی بزرگ بهره می‌برند.

از دیگر ویژگی‌های این صندوق، مدل‌های متفاوت آنها است. برای مثال، صندوق مخاطره‌پذیر اجتماعی^۴ (که دفتر اصلی آن در آلمان قرار دارد) در شرکت‌های اجتماعی که راهکارهای بدیع و کارآفرینانه برای چالش‌های فوری و اساسی اجتماعی ارائه می‌دهند، سرمایه‌گذاری می‌کند. صندوق مخاطره‌پذیر بریج^۵، که شرکت سرمایه‌گذاری محسوب می‌شود، در سال ۲۰۰۲ در انگلیس تأسیس شده است و به‌طور کلی رویکرد سرمایه‌گذاری‌های مؤثر یا اجتماعی را برای ایجاد بازدهی عالی برای سرمایه‌گذاران و اجتماع برگزیده است. بریج سرمایه‌گذاری‌های خود را با سرمایه‌گذاری در شرکت‌های مخاطره‌پذیر سودده آغاز کرد و سپس صندوق کارآفرینی اجتماعی را ایجاد نمود. در انگلیس، مؤسسه مالی سرمایه اجتماعی بزرگ^۶ (BSC)، از طریق سرمایه‌گذاری در واسطه‌های اجتماعی، به‌عنوان سرمایه‌گذار عمده سرمایه‌گذاری‌های مؤثر اجتماعی مطرح است.^۷

¹ Social Venture Funds

² Social Investment Funds

³ Fund of Funds

⁴ Social Venture Fund

⁵ Bridge Ventures

⁶ Big Society Capital

^۷ در ادامه گزارش به انواع صندوق‌های کشورهای مختلف که به امور اجتماعی یا خیر می‌پردازند و مدل‌های کاری آنها پرداخته شده است.

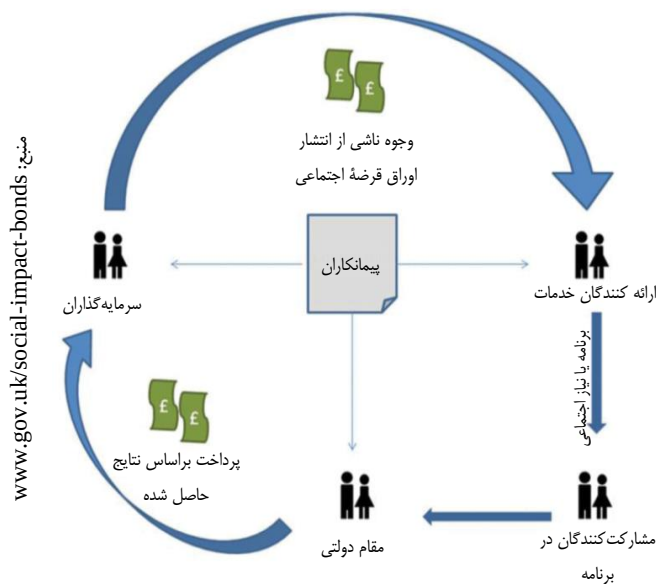
ابزارهای سرمایه‌گذاری اجتماعی

بازار سرمایه‌گذاری اجتماعی همراستا با بازار سرمایه‌گذاری متعارف درخصوص محصولات، صندوق‌ها، و ساختار بازار، در حال توسعه است. اساساً سرمایه‌گذاری با اثر اجتماعی (یا سرمایه‌گذاری اجتماعی) برای ایجاد بازدهی اجتماعی یا محیط‌زیستی، علاوه بر بازده مالی، مستلزم استفاده از ابزارهای بدهی و سهام است. تراز بین این دو ابزار بسته به اینکه در کجای طیف تأمین مالی قرار می‌گیرند و نحوه عملکرد سرمایه‌گذار و سرمایه‌پذیر، متفاوت است (Kramer and Cooch, 2006). ابزارهای سرمایه‌گذاری اجتماعی مانند تأمین مالی متعارف می‌توانند دربرگیرنده کمک‌های مالی، وام، تضامین، شبه سهام^۱، اوراق قرضه (یا اوراق بدهی) و سهام باشند. اما در واقع محصولات بیشتری در غالب سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی، برای انطباق با سطوح مختلف ریسک‌پذیری و توسعه بازار سرمایه‌گذاری اجتماعی لازم است. در حال حاضر، شاید بتوان سهام، شبه سهام و اوراق بدهی را از ابزارهای بازار سرمایه‌ای این بازار معرفی نمود.

مفهوم «پرداخت برای موفقیت»^۲ به صورت اوراق قرضه با اثر اجتماعی^۳ (SIBs) برای اولین بار در انگلیس به کار برده شد و به عنوان روش جدیدی برای تأمین مالی راه‌حل‌های مسائل اجتماعی، توجه بسیاری را در این صنعت به خود جلب کرد. این مدل از مشارکت عمومی-خصوصی می‌تواند به مدل‌های تأمین مالی بدیع‌تر و همچنین بهبود و ارتقای خدمات عمومی ارائه شده به بخش‌های نیازمند تأمین مالی، کمک کند. اما در کنار این کمک‌ها، ساختاردهی و اجرای آنها می‌تواند پیچیده و زمانبر باشد (Addis et al, 2013).

اوراق قرضه با اثر اجتماعی نوعی مشارکت دولتی (عمومی)- خصوصی است که ساختار پرداخت برای موفقیت دارد و از سوی مقامات دولتی، بنیادها یا شرکت‌های ارائه کننده خدمات اجتماعی راه‌اندازی شده است (غالباً دولتی است). کمیسیونرهای (یا نمایندگان

عالی‌رتبه) اوراق قرضه با اثر اجتماعی، اولویت‌های واضح و روشنی درخصوص اهداف اجتماعی در اختیار دارند که باید به شیوه‌ای اثربخش، به آن نائل شوند. بنابراین، این افراد نتایج اهداف اجتماعی قابل اندازه‌گیری و از پیش تعریف شده‌ای را تعیین می‌کنند. همانطور که در شکل ۴ نشان داده شده است، ارائه کنندگان خدمات اجتماعی که سابقه‌ای درخصوص شناسایی نیازهای اجتماعی خاص دارند، از سوی سرمایه‌گذاران خصوصی (به واسطه سرمایه‌گذاریشان)، تأمین مالی می‌شوند. سپس این سرمایه‌گذاران، بر مبنای نتایج به دست آمده در هر اولویت تعیین شده از سوی کمیسیونر SIB، بازده دریافت می‌کنند.

شکل ۴- ساختار تأمین مالی از طریق اوراق قرضه با اثر اجتماعی

¹ Quasi-Equity

² Pay for Success

³ Social Impact Bonds

از آنجایی که نتایج حاصل از سرمایه‌گذاری‌ها، توسط یک نهاد مستقل ارزیابی می‌شوند، شفافیت نیز در این فرایند تضمین شده است. مبالغ جمع‌آوری شده فقط در صورتی به بهره‌بردار تخصیص داده می‌شود که در زمان مشخص شده، بتواند نتایج از پیش تعیین شده را حاصل کند. دولت مکلف به بازپرداخت اصل و سود این اوراق است. مدل SIB به سرعت در سرتاسر انگلیس و دیگر کشورها نظیر آمریکا، استرالیا، و دیگر کشورها گسترده شد. این اوراق بر گستره‌ای از مسائل اجتماعی شامل عدالت کیفری (زندانی‌ها)، حمایت از کودکان/ خانواده‌ها، بی‌خانمان‌ها، اشتغال‌زایی، و بهداشت و درمان را شامل می‌شود.^۱

توضیحاتی که در بالا بدان اشاره شد حاکی از آن است که راه‌اندازی صندوق‌های نیکوکاری از جمله مصادیق سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی به حساب می‌آید. در سطح بین‌المللی، اقدامات بسیاری در این حوزه صورت گرفته است که برخی از این اقدامات پیش از این مطرح شد. در ادامه گزارش صندوق‌های مختص امور نیکوکاری آمریکا و انگلیس و همچنین مدل‌های این صندوق‌ها بررسی خواهد شد.

امور نیکوکارانه در آمریکا و انگلیس

آمریکا:

در ایالات متحده، کمک‌های خیریه (اعانات)^۲ در سال ۲۰۱۵ روند افزایشی داشت و حدود ۳۷۳ میلیارد دلار به امور خیرخواهانه اختصاص داده شد. برای دومین سال پیاپی، رکورد به ثبت رسیده از کمک‌های خیریه در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵، بیش از ۱۰٪ (با استفاده از دلار تعدیل شده با تورم^۳) رشد یافته است. آمارهای مهم ایالات متحده در این حوزه، عبارتند از:

- مجموع کمک‌های اهدایی به نهادهای خیریه^۴ در سال ۲۰۱۵ معادل ۳۷۳.۲۵ میلیارد دلار (۲.۱ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور) بوده است (شکل ۵).
- سال ۲۰۱۵، ششمین سال متوالی بود که روند کمک‌های خیریه افزایشی بوده و دومین سابقه و رکورد سالانه پس از رکورد سال ۲۰۱۴ معادل ۳۵۸.۳۸۰ میلیارد دلار بوده است.

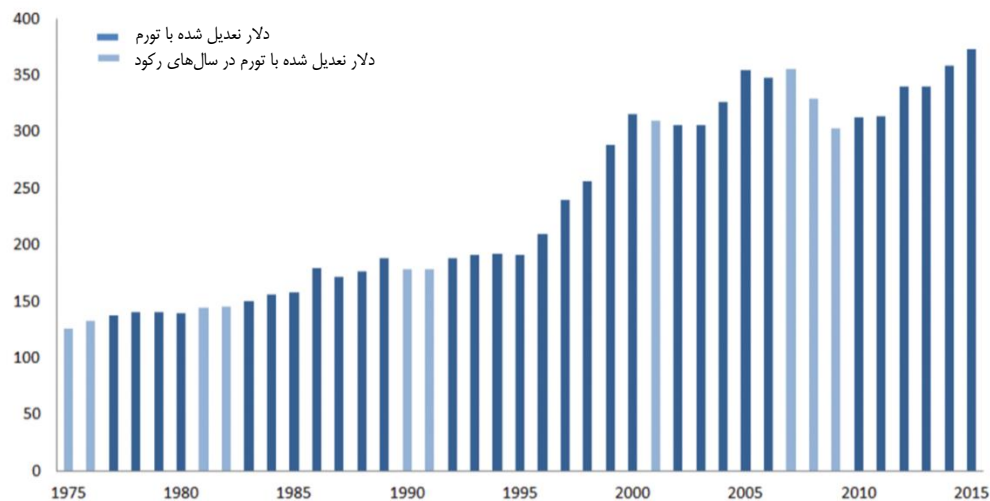
^۱ صندوق خزانه مالزی نیز برای ارتقای سطح تحصیلات در مالزی طی مشارکتی دولتی - خصوصی با وزارت آموزش و پرورش این کشور، اقدام به انتشار صکوک احسان (Ihsan Sukuk) نموده است. براین اساس، برخی از مدارس دولتی در این کشور جهت مشارکت در طرح انتخاب شده‌اند. صندوق خزانه مالزی این اوراق را برای تأمین مالی این طرح بین عموم مردم منتشر می‌کند. دولت در نظر دارد طی برنامه‌ای ۵ ساله شاخص‌های تحصیلی و مهارتی را میان دانش‌آموزان این مدارس ارتقا دهد. بر این اساس، برنامه تحول تحصیلی به بخش خصوصی محول گردیده است. بخش خصوصی با اقدامات مورد نظر، تحت نظارت وزارت آموزش و پرورش این کشور این شاخص‌ها را توسعه می‌دهد و پس از تأیید، می‌تواند پول خود را دریافت نماید. لازم به ذکر است که نام این صکوک به دلیل ارتباط آن با مسوولیت‌های اجتماعی "احسان" نام نهاده شده و این اوراق بر اساس "عقد وکالت" طراحی گردیده است. ضمانت این اوراق را صندوق خزانه مالزی بر عهده دارد. این اوراق تحت نظارت کمیسیون اوراق بهادار مالزی (SC) منتشر می‌شود و تحت «برنامه مسوولیت اجتماعی و پایدار» منتشر می‌شود. میزان انتشار این اوراق یک میلیارد رینگت است. ساختار این صکوک به گونه‌ای است که دارندگان آن اختیار چشم‌پوشی از منافع حاصل را در جهت ایفای مسوولیت اجتماعی خود در جامعه دارند، در غیر اینصورت از منافع حاصل بهره‌مند خواهند شد.

^۲ Charitable Giving

^۳ Inflation Adjusted Dollar

^۴ Charitable Organizations

- با مقایسه رشد تولید ناخالص داخلی ایالات متحده و تغییر در آمار کمک‌های اعطایی بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵، متوسط افزایش رشد کمک‌های اعطایی به اهداف خیرخواهانه (۳.۶٪) بیشتر از رشد تولید ناخالص داخلی (۲٪) است.

شکل ۵- مجموع کمک‌های خیریه در ایالات متحده

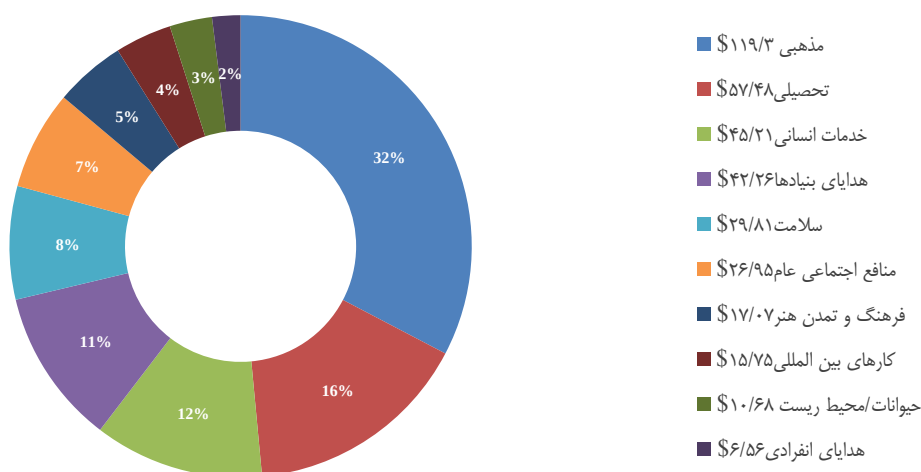
- کمک‌های اعطایی مربوط به هر گروه از خیرین (انفرادی، بنیاد و شرکت، شرکت‌های بزرگ و ارث) افزایش یافته است.
 - همانند سال‌های گذشته، اکثریت اعطاکنندگان، افراد حقیقی بوده‌اند که به طور خاص، ۲۶۴.۵۸۰ میلیارد دلار اهدا کرده‌اند؛ سهم آنها از کل کمک‌های اهدایی، ۷۱٪ بوده است؛
 - کمک‌های اهدایی از طریق ارث حدود ۲.۱ درصد رشد داشته و رقمی بالغ بر ۳۱.۷۶ میلیارد دلار را شامل گردیده است؛
 - حجم کمک‌های اهدایی بنیادها ۵۸.۴۶ میلیارد دلار بوده است که افزایشی ۶.۵ درصدی داشته است؛
 - حجم کمک‌های اهدایی شرکت‌ها ۱۸.۴۶ میلیارد دلار است که افزایشی ۳.۹ درصدی دارد؛
- اما به غیر از منابع امور خیریه، محل مصارف کمک‌های اعطایی در ایالات متحده کجا هستند؟
- کمک‌های اهدایی به مؤسسات خیریه متولی آموزش، رشدی ۸.۹ را تجربه نموده و رقم ۵۷.۴۸ میلیارد دلار را حاصل کرد.
 - کمک‌های اعطایی به مؤسسات خیریه ارائه‌کننده خدمات بشردوستانه ۴.۲ درصد رشد داشت و مبلغ ۴۵.۲۱ میلیارد دلار را حاصل نمود.
 - مؤسسات خیریه درمانی مبلغ ۲۹.۸۱ میلیارد دلار.
 - بنیادهای خیریه کاهشی ۳.۸ درصدی داشته و مبلغ ۴۲.۲۶ میلیارد دلار به آنها تخصیص داده شد.
 - مؤسسات خیریه که در حوزه محیط زیست فعال هستند افزایشی ۶.۵ درصدی را شاهد بوده و ۱۰.۶۸ میلیارد دلار به آنها تخصیص داده شد.

- نهادهای خیریه عام‌المنفعه، شاهد افزایش ۶ درصدی بوده و مبلغ ۲۶.۹۵ میلیارد دلار به آنها اختصاص داده شد.
- هنر، فرهنگ و علوم انسانی شاهد افزایشی ۷ درصدی بوده که مبلغ ۱۷.۰۷ میلیارد دلار به آنها اختصاص داده شد.
- کمک‌های اهدایی به سازمان‌های خیریه بین‌المللی ۱۷.۵ درصد افزایش یافته است و به ۱۵.۷۵ میلیارد دلار رسید.
- از لحاظ تاریخی، گروه‌ها و نهادهای مذهبی بیشترین سهم از کمک‌های خیریه را دریافت کرده‌اند. با افزایش ۲.۷ درصدی، کمک‌های خیریه در سال ۲۰۱۵ حدود ۳۳ درصد از تمام کمک‌های مالی معادل ۱۱۹.۳ میلیارد دلار به نهادهای مذهبی اختصاص یافت (کلیسا، مسجد و ...).

شکل ۶: سهم بخش‌های مختلف از کمک‌های افراد نیکوکار را نشان می‌دهد.

شکل ۶- سهم انواع بخش‌هایی که نیکوکاران در کمک به آن بخش در سال ۲۰۱۵ مشارکت داشته‌اند (به میلیارد دلار)

سهم بخش‌ها

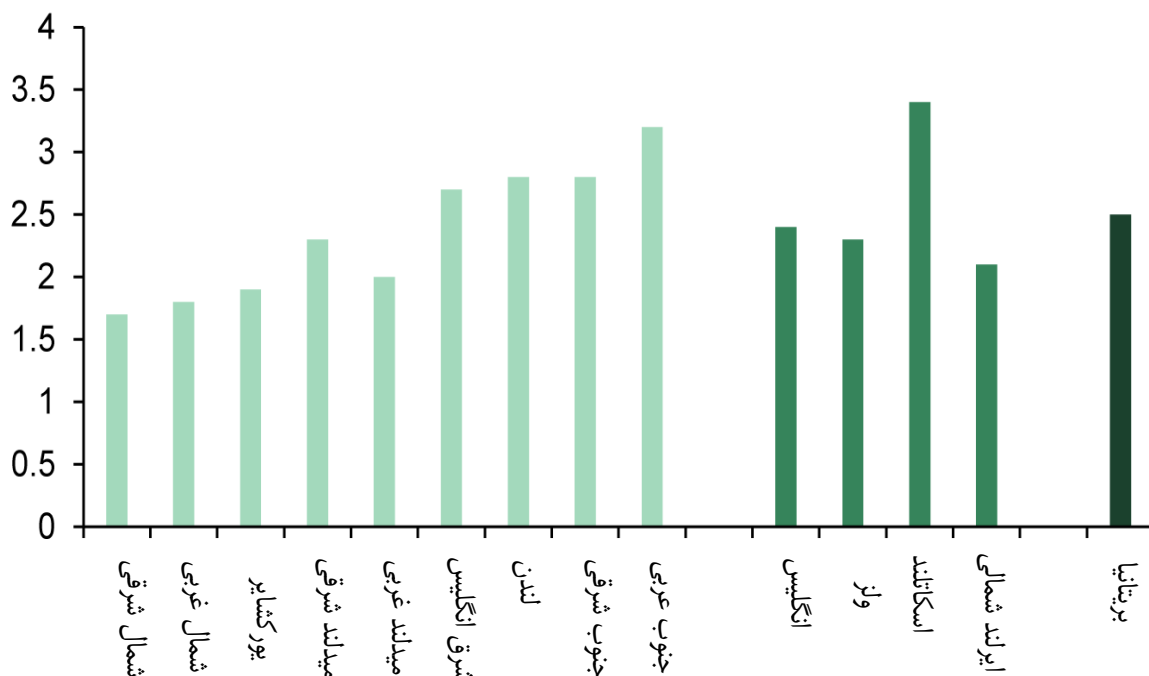
انگلیس

در سال ۲۰۱۵، حدود ۴۱ درصد از مردم انگلیس به صورت تصادفی و ۳۱ درصد بصورت دائمی کمک‌های نیکوکارانه انجام داده‌اند. صرفاً کمک‌های صورت گرفته در جشنواره‌های خیریه (فروش مواد غذایی طبخ شده به قیمت بالاتر از اهداف خیرخواهانه) به بیش از ۱۸۵ میلیون پوند رسید. زنان نسبت به مردان بیشتر در کمک به سازمان‌ها و مؤسسات خیریه مربوط به حیوانات (۲۸ درصد در برابر ۱۶ درصد) و در کمک به مؤسسات خیریه مربوط به کودکان (۳۲ درصد در برابر ۲۷ درصد) مشارکت داشته‌اند. در این سال، جوانان بیشتر تمایل به کمک به نهادهای تحصیلی داشتند درحالی که افراد مسن بیشتر به کمک‌های نیکوکارانه مذهبی متمایل بوده‌اند.

آمارها نشان می‌دهد که در سال ۲۰۱۵، حدود ۱۲ درصد از مردم انگلیس به کمک‌های نیکوکارانه برای حمایت از مهاجران علاقه‌مند بوده‌اند.

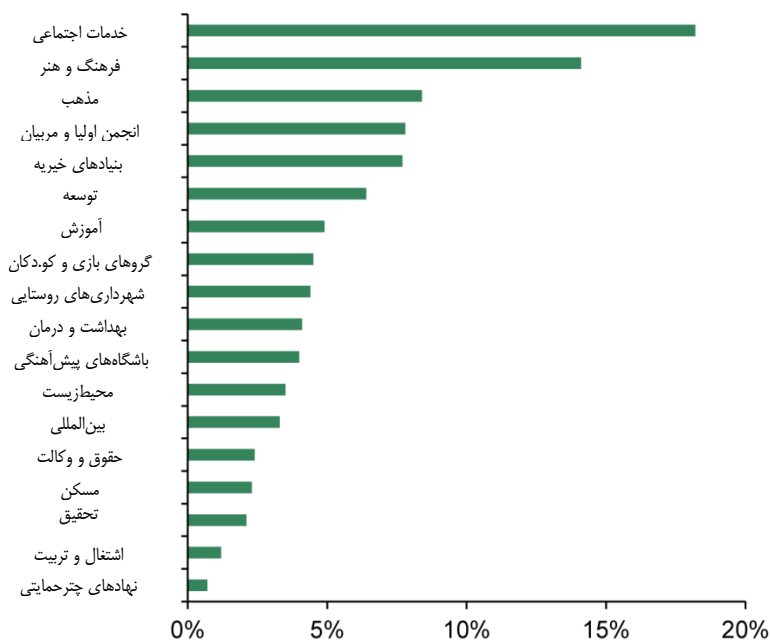
میانگین کمک‌های برخط (آنلاین) در انگلستان از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۴، حدود ۲۰ درصد (۶۳ پوند در برابر ۵۲.۸۷ پوند به‌صورت روزانه) افزایش یافته است. سهم کمک‌های اعطایی از طریق وب سایت‌ها، شبکه‌های اجتماعی، حساب‌های مبتنی بر نرم‌افزارهای موبایلی، ۲۶ درصد است که برابر با ۲.۴ میلیارد پوند در سال بوده است. محل مصرف کمک‌های خیریه در انگلیس عبارتند از کودکان و جوانان (۳۰ درصد)، تحقیقات پزشکی (۲۹ درصد)، حیوانات (۲۲ درصد)، بیمارستان / آسایشگاه (۲۰ درصد). از نظر ارزش پولی، تحقیقات پزشکی بیشترین سهم از کمک‌ها را به خود اختصاص داده است؛ به‌طوری که سهم این بخش ۱۶ درصد از کل کمک‌ها بوده و میانگین کمک به علل مذهبی، ۴۹ پوند (روزانه) است که به خوبی نشان از بالا بودن این کمک‌ها نسبت به میانگین پوندی دیگر انواع کمک‌ها دارد. براساس تحقیقات صورت گرفته در سال ۲۰۱۵، طی ۱۲ ماه، ۶۹ درصد از مشارکت‌کنندگان در امر خیر، حداقل یک بار به‌طور داوطلبانه در کار خیر مشارکت نموده‌اند و ۴۷ درصد از مشارکت‌کنندگان، حداقل یک بار در ماه مشارکت داوطلبانه داشته‌اند.

براساس آمارهای منتشر شده از سوی دولت انگلیس، حدود ۱۶۰,۰۰۰ نهاد و مؤسسه خیریه در این کشور وجود دارد. براین اساس، شکل ۷ تعداد نهادهای خیریه به ازای هر ۱,۰۰۰ نفر در بریتانیا را نشان می‌دهد. براساس این آمار، به‌طور میانگین ۲.۵ مؤسسه خیریه برای هر ۱,۰۰۰ نفر در بریتانیا وجود دارد.

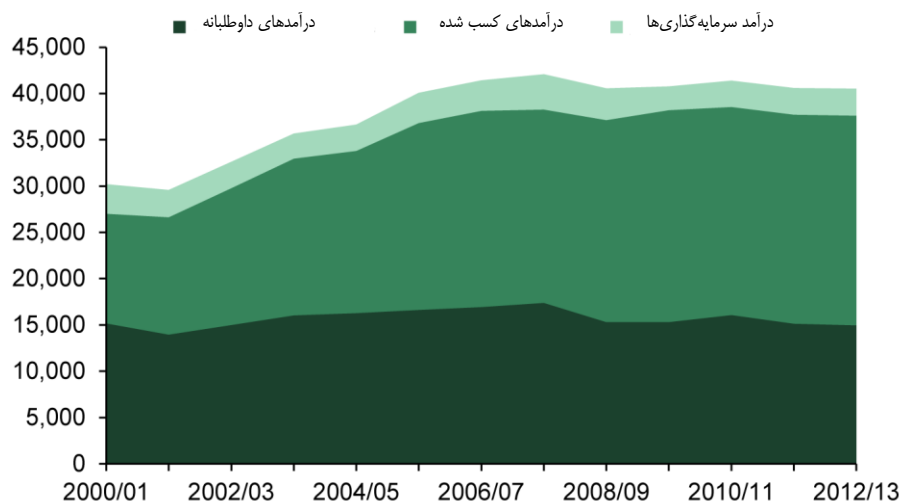
شکل ۷- توزیع نهادهای خیریه به ازای هر ۱,۰۰۰ نفر در بریتانیا

همچنین براساس آمارهای دولت انگلیس، توزیع فعالیت نهادهای خیریه در انگلستان در سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴ براساس شکل ۸ بوده است.

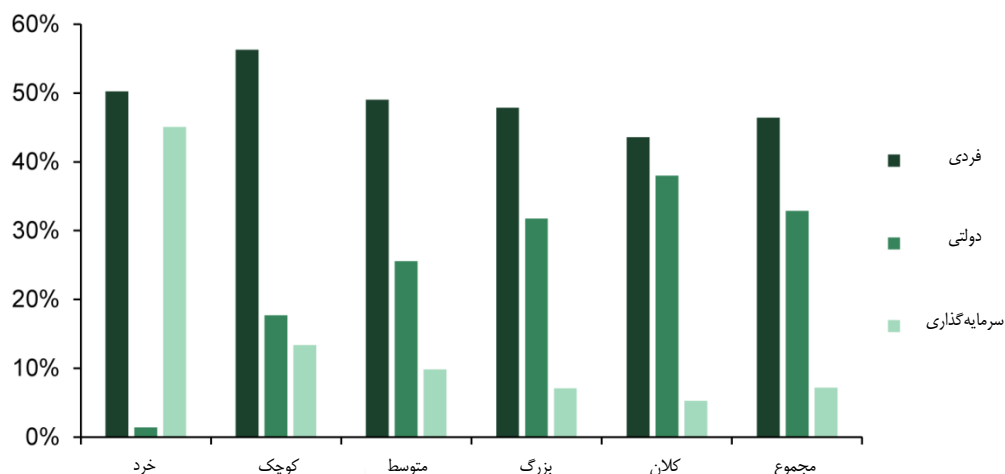
شکل ۸- توزیع نهادهای خیریه داوطلب براساس حوزه فعالیت

براساس گزارش مجلس عوام انگلیس درخصوص نهادهای داوطلب در امور خیریه، برآورد از مجموع درآمدهای بخش داوطلبانه در سال ۲۰۱۳ تقریباً برابر ۴۰ میلیارد پوند بوده است. این درآمد مشتمل بر ۲۳ میلیارد پوند (۵۶ درصد) درآمدهای کسب شده، ۱۵ میلیارد پوند (۳۷ درصد) درآمدهای داوطلبانه (مبالغ اعطا شده) و ۲.۹ میلیارد پوند (۷ درصد) از محل سرمایه‌گذاری‌ها بوده است. شکل ۹ درآمدهای این مؤسسات را از سال ۲۰۰۱ نشان می‌دهد.

شکل ۹- محل درآمد نهادهای خیریه داوطلب در انگلیس

همچنین ترکیب درآمدی مؤسسات خیریه براساس اندازه مؤسسات، در شکل ۱۰ نشان داده شده است.

شکل ۱۰- درآمدهای مؤسسات خیریه براساس اندازه مؤسسات

براساس شکل ۱۰ مشخص است که مؤسسات خرد و کوچک بیشتر از محل کمک‌های فردی و مؤسسات بزرگ و کلان از محل کمک‌های دولتی تأمین مالی می‌شوند. همچنین درآمد مؤسسات خرد از محل سرمایه‌گذاری‌ها نیز قابل توجه است.

شاخص جهانی بخشش یا اعطا^۱ (یا کمک‌های نیکوکارانه)

شاخص جهانی اعطا (WGI)، گزارشی است که به‌صورت سالانه از سوی بنیاد کمک‌های خیرخواهانه^۲، با استفاده از اطلاعات گردآوری شده از سوی مؤسسه گالوپ منتشر می‌شود. این شاخص ۱۳۰ کشور را براساس اینکه تا چه اندازه امور نیکوکارانه در آنها انجام می‌شود، رتبه‌بندی می‌نماید. اولین نسخه این شاخص در سپتامبر ۲۰۱۰ و آخرین نسخه آن در سال ۲۰۱۶ منتشر شده است به‌طوری که در رده‌بندی این شاخص، میانمار در رتبه اول، آمریکا در رتبه دوم و استرالیا در رتبه سوم قرار دارند (شکل ۱۱). پس از این سه کشور، نیوزیلند، سریلانکا، کانادا، اندونزی، انگلیس، ایرلند و امارات در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

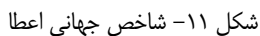
در اغلب کشورها، ۱,۰۰۰ پرسشنامه از سوی نمونه انتخاب شده تکمیل می‌گردد؛ درحالی که در کشورهای بزرگ (مانند چین و روسیه)، ۲,۰۰۰ پرسشنامه توزیع و تکمیل می‌شود. در پیمایش صورت گرفته از سوی مؤسسه گالوپ از روش مصاحبه تلفنی یا مصاحبه رو در رو (بر اساس پوشش تلفن در هر کشور) استفاده شده است. اما سؤالاتی که از افراد پرسیده می‌شوند، سه موضوع زیر را در بر می‌گیرد:

- ۱- آیا تا کنون به فرد غریبه یا فردی که نمی‌شناسید و نیاز به کمک دارد، کمک کرده‌اید؟
- ۲- آیا تاکنون به مؤسسه خیریه یا نهاد خیریه کمک مالی کرده‌اید؟
- ۳- آیا تاکنون زمانی را داوطلبانه برای کمک حضوری در مؤسسات خیریه اختصاص داده‌اید؟

^۱ World Giving Index

^۲ Charities Aid Foundation

این رتبه ۳۱ و در سال ۲۰۱۴ رتبه ۱۹ است.

انواع صندوق‌های سرمایه‌گذاری در امور نیکوکارانه

صندوق‌های توصیه شده به اعطا کننده^۱

صندوق توصیه شده به اهداکننده (DAF) ابزاری در امور نیکوکارانه است که در یک مؤسسه خیریه عمومی یا هر نهاد دیگری که قصد انجام امور خیر دارد، تأسیس می‌شود (کارگزاری‌های آمریکا غالباً دارای چنین صندوقی هستند). این صندوق‌ها به اعطا کنندگان اجازه می‌دهند تا بلافاصله بعد از اعطای آنچه در امور خیر مد نظر دارند، از منافع کسر مالیات بهره‌مند شوند و آنچه را که اعطا نموده‌اند، خود مدیریت نمایند. شاید بتوان صندوق‌های توصیه شده به اعطا کننده را همانند یک حساب پس‌انداز^۲ خیریه دانست که فرد اعطا کننده در فواصل زمانی که خود تشخیص می‌دهد، به صندوق کمک کرده و به هر میزان که تمایل دارد به امور خیر مد نظری که در صندوق امکان سرمایه‌گذاری در آن فراهم شده است، کمک می‌کند.

اولین صندوق توصیه شده به اهدا کننده (DAF) در دهه ۱۹۳۰ در آمریکا تأسیس شد؛ گرچه کنگره آمریکا تا سال ۱۹۶۰ ساختار قانونی برای این گونه صندوق‌ها قائل نبود. در دهه ۱۹۹۰ DAF‌ها محبوبیت زیادی یافتند و در سال‌های اخیر به‌عنوان ابزاری با بیشترین سرعت رشد در امور خیر، مطرح شده‌اند. امروزه این صندوق‌ها بیش از ۳ درصد از کل موارد اهدایی در ایالات متحده را به خود اختصاص داده‌اند. اکنون کارگزاری‌هایی نظیر شوآپ^۳، ونگارد^۴ و فیدیلیتی^۵ (که جزو بزرگترین کارگزاری‌های ایالات متحده به حساب می‌آیند) از وجود اینگونه صندوق‌ها بهره می‌برند.

ویژگی‌های سرمایه‌گذاری در این صندوق‌ها عبارتند از:

- ۱- مبلغ اعطا شده (یا دارایی اعطا شده مانند سهام) غیر قابل بازگشت به فرد است؛
- ۲- بلافاصله پس از اعطای دارایی، حداکثر میزان کسر مالیات لحاظ می‌شود؛
- ۳- مبالغ اعطایی در حساب صندوق نشسته و قابلیت سرمایه‌گذاری آن وجود دارد؛
- ۴- در هر زمان پس از سرمایه‌گذاری، فرد اعطا کننده می‌تواند مبالغ مد نظر خود را به مؤسسه خیریه واجد شرایط یا امور خیریه پذیرش شده، اختصاص دهد.

به‌عنوان مثال، در شرکت شوآپ، امکان گشایش حساب به‌منظور امور خیریه وجود دارد. در قسمت افتتاح حساب، فرد می‌تواند مؤسسه خیریه، فرد مورد نظر، برنامه یا امور خیریه فهرست شده در این شرکت را که قصد دارد کمک‌های وی به آن بخش اختصاص یابد، مشخص نماید. در مؤسسه شوآپ، امکان افتتاح دو گونه حساب وجود دارد: حساب اصلی^۶ و حساب مدیریت شده^۸. مبلغ پایه برای افتتاح حساب اصلی، ۵,۰۰۰ دلار تعیین شده است (غیرقابل بازگشت) در حالی که مبلغ پایه برای افتتاح حساب مدیریت شده،

^۱ Donor Advised Funds

^۲ Charitable Savings Account

^۳ Schwab

^۴ Vanguard

^۵ Fidelity

^۶ Irrevocable Contribution

^۷ Core Account

^۸ Professionally Managed Account

۲۵۰,۰۰۰ دلار است.^۱ در حساب مدیریت شده، فرد سرمایه‌گذار قادر است مشاوره جهت مدیریت سرمایه‌گذاری‌ها انتخاب نماید. هزینه‌های مدیریتی صندوق در جدول ۱ نشان داده شده است:

جدول ۱- هزینه‌های مدیریتی صندوق توصیه شده به اعطا کننده در شرکت شوآپ

هزینه‌های مدیریتی سالانه	میانگین ارزش روزانه	
۰.۶۰ درصد از دارایی‌ها یا ۱۰۰ دلار؛ هرکدام بیشتر بود.	اولین ۵۰۰,۰۰۰ دلار	ترازهای تا ۵ میلیون دلار
۰.۳۰ درصد از دارایی‌ها	۵۰۰,۰۰۰ دلار بعدی	
۰.۲۰ درصد از دارایی‌ها	۱,۵۰۰,۰۰۰ دلار بعدی	
۰.۱۵ درصد از دارایی‌ها	۲,۴۹۹,۹۹۹ دلار بعدی	
قابل مذاکره		ترازهای بیش از ۵ میلیون دلار

براین اساس، حداقل مقدار هزینه‌های مدیریتی، سالانه برابر با ۱۰۰ دلار تعیین شده است. این صندوق‌ها، به‌طور معمول در صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک سرمایه‌گذاری می‌کنند که خود در طیف گسترده‌ای از ابزارهای مالی سرمایه‌گذاری می‌نمایند. اما این امکان فراهم است تا در طیف وسیعی از ابزارهای سرمایه‌گذاری نیز از طریق صندوق‌های مدیریت شده، سرمایه‌گذاری صورت گیرد. هر فرد پس از گشایش حساب، می‌تواند حداقل مبلغ ۵۰ دلار یا بیشتر را برای تخصیص به مؤسسات و نهادهای خیریه مورد پذیرش IRS، تعیین کند (۵۰ دلاری که از عواید ناشی از سرمایه‌گذاری حاصل شده است). در حساب صندوق توصیه شده به اعطا کننده، به غیر از اعطای پول نقد، قابلیت اعطای سهام، ملک، و حتی سهام اختصاصی نیز وجود دارد که در صورت چنین اعطایی، مالیات ۲۰ درصدی بر روی عایدی سرمایه‌ای^۲ لغو می‌شود. به‌عنوان مثال، فردی که سهمی را ۵,۰۰۰ دلار خریده است و قیمت آن اکنون ۵۵,۰۰۰ دلار است، عایدی ۵۰,۰۰۰ دلاری دارد. در صورتی که سهم را بفروشد و پول نقد آن را به صندوق اعطا کند، مشمول مالیات ۲۰ درصدی است درحالی که اگر سهم را به صندوق اعطا نماید، مالیات ۲۰ درصدی بر عایدی سرمایه‌ای اخذ نخواهد شد. از دیگر مزایای مالیاتی سرمایه‌گذاری در صندوق‌های توصیه شده به اعطا کننده (DAF) می‌توان به تخفیف در مالیات بر درآمد اشاره کرد که تا ۵۰ درصد از مبلغ نقد و تا ۳۰ درصد از کمک‌های غیرنقدی اعطایی به صندوق، از درآمدهای مشمول مالیات افراد حقیقی و حقوقی کسر می‌گردد و از این طریق سپر مالیاتی ایجاد می‌کنند.

از دیگر نکات مهم این است که ساختار شکل‌گیری صندوق بسیار ساده است و صرفاً مؤسسه یا نهاد خیریه به‌عنوان حامی^۳ در نظر گرفته می‌شود و کارگزاری، یا شرکت سرمایه‌گذاری یا شرکت مشاور سرمایه‌گذاری و ... فرایند اجرایی اعطای مبالغ به مؤسسات و نهادهای را بر عهده می‌گیرد. هیچگونه رکن دیگری در صندوق وجود ندارد. تشریفات معمول برای صندوق‌هایی که دارای واحد سرمایه‌گذاری هستند نیز در این زمینه وجود ندارد. سرمایه‌گذار کل مبلغ اعطایی را به کارگزار واگذار می‌کند اما منافع حاصل از سرمایه‌گذاری (که معاف از مالیات است) از آن سرمایه‌گذار می‌باشد و از کل منافع بخشی را به امور خیریه اختصاص می‌دهد. گزارش سال ۲۰۱۶ آمریکا و انگلیس درخصوص صندوق‌های توصیه شده به اعطا کننده، نکات قابل توجهی را در بر می‌گیرد. جداول و نمودارهای زیر، اطلاعاتی را درخصوص این صندوق‌ها در آمریکا و انگلیس ارائه نموده‌اند.

^۱ این مبلغ برای صندوق‌های دیگر متفاوت است به‌طوری که صندوق‌های ونگارد، برای افتتاح حساب مبلغ پایه ۲۵,۰۰۰ دلار و حداقل اعطای ۲۵۰ دلار را الزامی می‌دانند.

^۲ Capital Gain

^۳ Sponsor

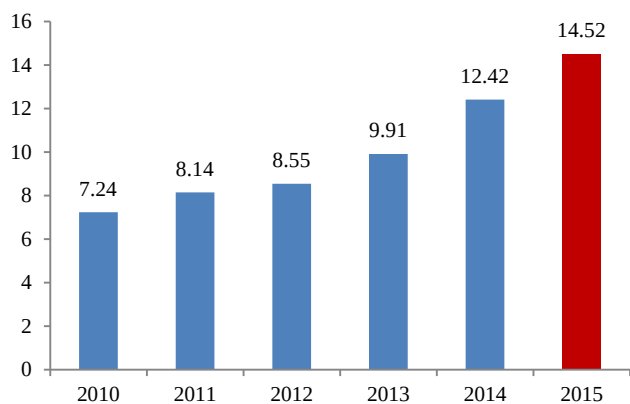
جدول ۲- رشد صندوق‌های توصیه شده نسبت به بنیادهای خصوصی در آمریکا (تعداد صندوق‌ها)

	۲۰۱۴	۲۰۱۵	درصد تغییر
DAFs	۲۴۲,۳۹۰	۲۶۹,۱۸۰	۱۱.۱٪
بنیادهای خصوصی	۷۹,۷۳۹	۸۱,۸۰۲	۲.۶٪

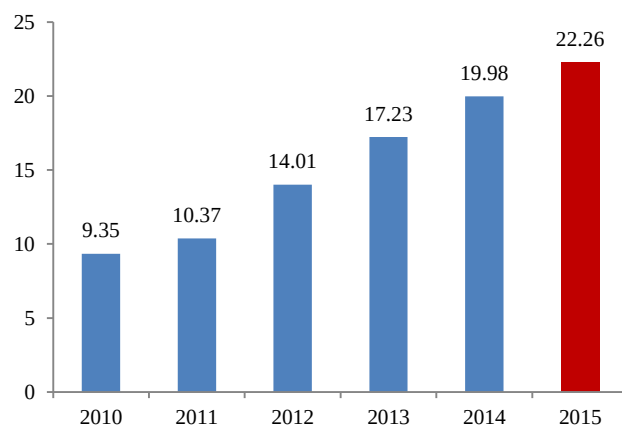
جدول ۳- رشد صندوق‌های توصیه شده نسبت به بنیادهای خصوصی در آمریکا (ارزش دارایی‌ها به میلیارد دلار)

	۲۰۱۴	۲۰۱۵	درصد تغییر
DAFs	۷۰.۲۷	۷۸.۶۴	۱۱.۹٪
بنیادهای خصوصی	۷۱۲,۴۵	۷۸۱,۶۰	۹.۷٪

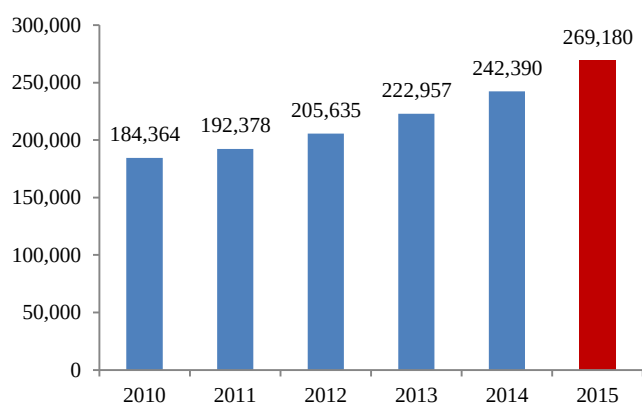
مجموع مبالغ اعطایی از سوی صندوق‌های توصیه شده (به میلیارد دلار)

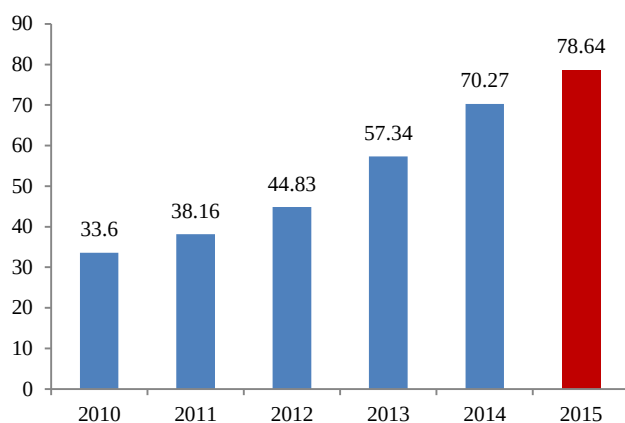
مجموع ارزش کمک‌های اعطایی به صندوق‌ها (اعداد به میلیارد دلار)

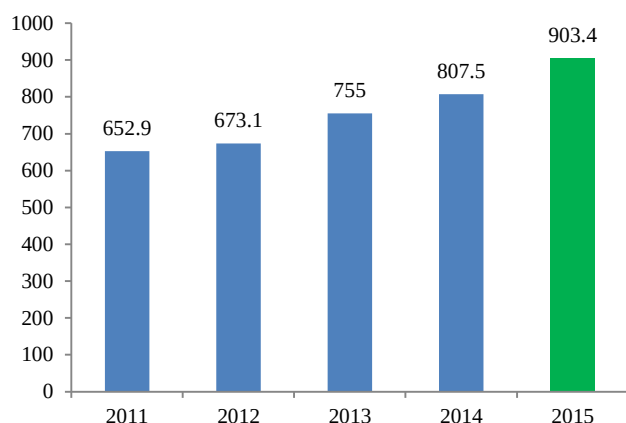
تعداد حساب‌های صندوق‌های توصیه شده

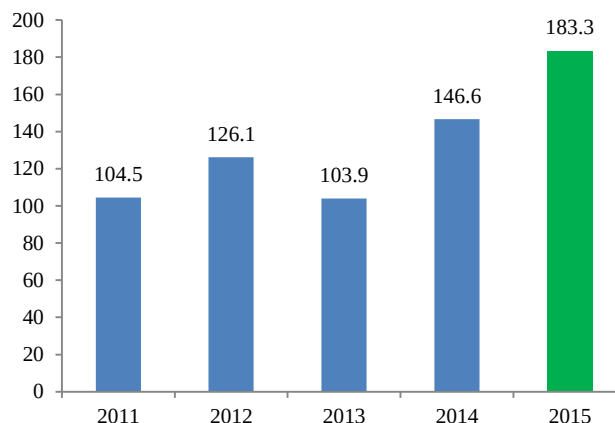
کل دارایی‌های صندوق‌های توصیه شده (اعداد به میلیارد دلار)

کل دارایی های صندوق های توصیه شده در انگلیس (اعداد به میلیون پوند)

مجموع ارزش کمک های اعطایی به صندوق ها در انگلیس (اعداد به میلیون پوند)

جداول بالا حاکی از ترقی این ابزار در آمریکا و رشدیافتگی آن بوده که تبدیل به رقیبی جدی برای بنیادهای خیریه گشته است.

صندوق های سرمایه گذاری و سپرده گذاری اجتماعی

صندوق های سرمایه گذاری اجتماعی^۱ و صندوق های سپرده گذاری اجتماعی^۲، دو نمونه دیگر از صندوق هایی هستند که در انجام امور خیر کاربرد دارند. صندوق سرمایه گذاری اجتماعی (CIF)، همانند صندوق های سرمایه گذاری مشترک دارای واحد سرمایه گذاری، ابزار سرمایه گذاری مشترکی است که به طور خاص برای مؤسسات و نهادهای خیریه تأسیس می شود؛ لذا، این صندوق ها شخصاً نیز به عنوان نهاد یا مؤسسه خیریه محسوب می شوند. این صندوق ها فرصت سرمایه گذاری در سهام، اوراق قرضه، مستغلات و رده دارایی های صندوق های پوششی را فراهم می آورد. منابع مالی تجميع شده از سوی سرمایه گذاران در اختیار مدیر صندوق قرار گرفته و مدیر، گستره ای از سرمایه گذاری ها را طبق سیاست منتشر شده صندوق، اعمال می کند. پول ها و سرمایه گذاری های صندوق سرمایه گذاری اجتماعی (CIFs) مشترکاً در ملکیت مشارکت کنندگان قرار دارد. اندازه هر سهم براساس تعداد واحدهایی که هر شریک در اختیار دارد تعیین می شود. بازده صندوق براساس سهم هر دارنده واحد صندوق، تخصیص داده می شود. سپس مؤسسه یا نهاد خیریه، از بازده کسب شده، جهت امور خیر بهره برداری می کند. خاستگاه اینگونه صندوق ها در انگلیس است و در آمریکا، تعداد کمتری از این صندوق ها به چشم می آید. از ویژگی هایی که برای اینگونه صندوق های انگلیسی بر شمرده شده است می توان دو مورد زیر را تخلص نمود:

۱- سرمایه گذاری های صندوق صرفاً از منابع مؤسسات و نهادهای خیریه تهیه می گردد؛

۲- نیاز به اخذ مجوز یا نظارت از سوی نهاد ناظر بر خدمات مالی^۳ (FCA) انگلیس بر این صندوق ها نیست و می توان سرمایه گذاری های آنها را نظارت نشده نامید (این صندوق ها با مجوز کمیسیون خیریه^۴ که نهادی دولتی است، ایجاد

¹ Common Investment Funds

² Common Deposit Funds

³ Financial Conduct Authority

⁴ Charity Commission

می‌شوند). تنها براساس دستورالعمل مدیران صندوق‌های سرمایه‌گذاری جایگزین^۱ (AIFMD)، مدیران صندوق‌ها ملزمند تا برای مدیریت صندوق از FCA انگلیس مجوز داشته باشند (یا مجوز بگیرند). بنابراین، خود صندوق به‌عنوان مؤسسه خیریه در نظر گرفته می‌شود و صرفاً مدیر صندوق و اقدامات وی تحت نظارت FCA است (تغییرات صورت گرفته در این نوع صندوق‌ها در ادامه توضیح داده شده است).

آمارهای دولت انگلیس نشان می‌دهد که حدود ۱۳,۰۰۰ مؤسسه خیریه در این صندوق‌ها سرمایه‌گذاری کرده‌اند و در سال ۲۰۱۶، مبالغی حدود ۱۲ میلیارد پوند به این صندوق‌ها اختصاص داده شده است. ساختار صندوق دارای امین است که حافظ منافع یک‌ه‌داران (یا دارندگان واحد) محسوب می‌شود و ناظر بر اقدامات مدیر صندوق می‌باشد. اعضای هیئت مدیره صندوق برای دوره‌ای پنج ساله انتخاب می‌شوند و پس از طی این مدت، چنانچه واجد شرایط باشند می‌توانند مجدداً انتخاب شوند. اعضای هیئت مدیره نباید در فعالیتی که ذیل قانون بازارها و خدمات مالی^۲ (FSMA) است، مشغول باشند. اعضای هیئت مدیره موظفند در سال حداقل چهارجلسه مجمع عمومی برگزار کنند، حسابرس صندوق را منصوب نمایند و میزان جبران خدمات مدیر و امین را تعیین کنند. هیئت مدیره هرگاه از عدم انطباق مدیر و امین صندوق با مفاد AIFMD اطمینان حاصل کنند، به FCA گزارش می‌دهند. تغییر مدیر صندوق از طریق پیشنهاد هیئت مدیره و اعمال امین صورت می‌گیرد.

در کنار صندوق‌های سرمایه‌گذاری اجتماعی، صندوق‌های سپرده‌گذاری اجتماعی (CDF) قرار دارند که از نظر ماهوی همانند صندوق‌های سرمایه‌گذاری اجتماعی هستند با این تفاوت که بجای سرمایه‌گذاری، سپرده‌گذاری در بازار پول انجام می‌دهند. این صندوق‌ها، سرمایه‌های خرد را از مؤسسات و نهادهای مالی گردآوری کرده، با تجميع منابع قدرت چانه‌زنی خود را بالا برده، و با سپرده‌گذاری حجم زیادی از منابع، بهره بالاتری نسبت به بازار دریافت می‌کنند. این صندوق‌ها، هیچگونه واحدی منتشر نمی‌کنند و صرفاً هر مؤسسه یا نهاد به‌اندازه سرمایه تخصیص داده شده به صندوق مالک آن است و به همان نسبت، از بهره پرداختی سهم می‌برد. امین به مؤسسات یا نهادهای خیریه، گواهی سپرده‌گذاری، طبق میزان سپرده‌گذاری آنها، اعطا می‌کند. در صورت درخواست بازپرداخت اصل سپرده از سوی مؤسسه یا نهاد، چنانچه در توافق بین مؤسسات و صندوق مدت دوره نگه داشت سپرده ذکر شود، منطبق بر دوره و در غیر این صورت با درخواست نهاد سپرده‌گذار، سپرده قابل استرداد است. در انگلیس حدود ۲۱,۰۰۰ مؤسسه یا نهاد خیریه در صندوق سپرده‌گذاری اجتماعی منابع دارند که براساس گزارش سال ۲۰۱۴ دولت، حدود ۱.۳۵ میلیارد پوند را به خود اختصاص داده‌اند.

صندوق سرمایه‌گذاری خیریه دارای مجوز^۳ (CAIF)

بازار سرمایه‌گذاری مؤسسات خیریه در انگلیس، بازار منحصر به فردی است که حدود ۱۰ شرکت سرمایه‌گذاری معتبر و مشهور، ۳۲ میلیارد پوند از دارایی‌های حدود ۱,۶۰۰ مؤسسه یا نهاد خیریه را مدیریت می‌کنند. در اختیار داشتن نهادی برای سرمایه‌گذاری مشترک، که تحت نظارت FCA بوده، کارایی مالیاتی داشته و خصوصیتی داشته باشد که نیازهای خاص سرمایه‌گذاران در امور

^۱ Alternative Investment Fund Managers Directive

^۲ Financial Services and Markets Act

^۳ Charity Authorized Investment Fund

خیریه را تأمین کند، سال‌ها در اندیشه مسئولان انگلیسی پروراندۀ شده است. این مهم با پیشگامی گروه سرمایه‌گذاران مؤسسات خیریه^۱ (CIG)، کمیسیون خیریه، نهاد ناظر بر رویه‌های مالی (FCA)، قانون سرمایه‌گذاری (IA)، و قانون قانون خیریه، در سال ۲۰۱۶ عملیاتی شد.

صندوق سرمایه‌گذاری خیریه دارای مجوز (CAIF) هم صندوق سرمایه‌گذاری تحت نظارت FCA است و هم مؤسسه خیریه ثبت شده می‌باشد. از آنجایی CAIF مؤسسه خیریه محسوب می‌شود، معافیت مالیات مستقیم شامل آن شده و از آنجایی که دارای مجوز از FCA است، یک صندوق سرمایه‌گذاری ویژه محسوب می‌شود که هزینه‌های مدیریتی آن (اجرت‌های مدیریت) از مالیات بر ارزش افزوده (VAT) معاف است. اصالتاً می‌توان اذعان داشت که صندوق دارای مجوز، همان صندوق سرمایه‌گذاری اجتماعی (CIF) است با این تفاوت که علاوه بر اخذ مجوز از کمیسیون خیریه باید از FCA نیز اخذ مجوز نماید و تحت نظارت دو نهاد است. از دیگر ویژگی‌های این صندوق می‌توان به معافیت مالیات بر ارزش افزوده در اینگونه صندوق اشاره نمود و دیگر آنکه، این صندوق بجای هیئت مدیره مشاورتی، کمیته مشاورتی^۲ در اختیار دارد که وظیفه مشاوره به امین و مدیر برعهده آن است. کمیته مشاورتی، باید از مدیر و امین مستقل باشد و در امور اجرایی صندوق، به مدیر مشاوره دهد. وجود هیئت مشاورتی در ساختار صندوق، باید در امیدنامه ذکر شود. این صندوق در ۱ اکتبر ۲۰۱۶ ماهیت وجودی پیدا کرد.

صندوق‌های سرمایه‌گذاری خیریه (یا نیکوکاری)

این صندوق‌ها، نهادهای سرمایه‌گذاری هستند که به یک مؤسسه یا نهاد خیریه وابسته‌اند و برای سرمایه‌گذاری وجوه یا اموال این نهادها تشکیل می‌شوند. غالب حقوقی صندوق‌ها، در ایالات متحده شرکت سرمایه‌گذاری است و با عناوین مختلفی به چشم می‌خورند. صندوق‌های وقف^۳، صندوق‌های مختلط درآمدی^۴، یا تراست‌های خیریه که در این گزارش فقط به صندوق‌ها پرداخته شده است.

۱- صندوق وقف

اصطلاح Endowment عبارت است از وجوه یا اموالی که به یک مؤسسه، فرد یا گروهی از افراد، جهت ایجاد درآمد، اعطا می‌شود. صندوق وقف زمانی ایجاد می‌شود که واقف یا جمعی از متولیان^۵ تعیین می‌کنند که هدیه یا اعطا شده‌ای (موقوفه) سرمایه‌گذاری شود و فقط درآمدهای حاصل از آن هدیه، برای مقاصد خاص مصرف گردد. سه نوع صندوق وقف وجود دارد:

۱- صندوق وقف حقیقی^۶؛

۲- صندوق وقف مدت‌دار^۷

^۱ Charities Investors Group

^۲ Advisory Committee

^۳ Endowment Funds

^۴ Pooled Income Funds

^۵ Trustees

^۶ True Endowment

^۷ Term Endowment Fund

۳- صندوق شبه وقف^۱

وقف حقیقی زمانی است که واقف یا اعطا کننده مال تصریح می کند که اصل مال باید بدون کم و کاستی و به طور دائمی باقی مانده و صرفاً برای ایجاد درآمد جهت مصرف در مقاصد خاص، سرمایه گذاری شود. صندوقی که وجوه وقفی یا اعطایی را برای مدت زمان مشخصی (مثلاً ۲۵ سال) نگه داشته و سرمایه گذاری می کند و از درآمدهای آن بهره می برد، اصطلاحاً صندوق وقف مدت دار خوانده شده است و در نهایت اینکه، وقف هیئت حاکمه مؤسسه یا نهاد مالی (هیئتی از متولیان) که به صندوق اعطا می شود، اصطلاحاً شبه وقف خوانده می شود. این موقوفات نیز برای ایجاد درآمد برای مقاصد خاص سرمایه گذاری می شوند اما از آنجایی که این صندوقها عمداً به صورت وقفی طراحی شده اند، هیئت متولیان می تواند به مصرف وجود در هر زمانی که تشخیص دهد تصمیم گیری نماید. در برخی مواقع، واقف یا اعطا کننده مال اجازه می دهد تا اصل مال نیز مصرف شود؛ این مورد نیز به شبه وقف تعبیر شده است. برای مصرف اصل مال از سوی صندوق، اجازه هیئت متولی یا واقف الزامی است. سرمایه جمع شده در صندوق وقف که اغلب توسط دانشگاه ها، مؤسسات و نهادهای غیرانتفاعی، کلیساها و بیمارستان ها استفاده می شود، عموماً برای نیازهای مشخص شده یا فرایند عملیاتی مؤسسه یا نهاد به کار گرفته می شود. اساساً صندوق های وقف کاملاً از طریق موقوفات، هدایا یا مبالغ اعطایی تأمین مالی می شوند و بلافاصله پس از تخصیص منابع به صندوق، برای اعطا کننده یا واقف، سپر مالیاتی محسوب می گردند. توزیع منابع صندوق عموماً براساس یکی از روش های زیر صورت می گیرد:

۱- صرفاً درآمدها: صرفاً درآمدهای صندوق توزیع می شود و اصل دست نخورده باقی می ماند. از آنجایی که اصل پول یا

اموال برای سال های متمادی دست نخورده باقی می ماند و با کمک های بیشتر نیز مقدار آن افزایش می یابد، صندوق مبنای مالی قوی برای تحقق چشم انداز آتی مؤسسه یا نهادی که آن را راه اندازی نموده است، ایجاد می نماید.

۲- درصدی/ ارزش صندوق: از آنجایی که به دلیل افق بلند مدت سرمایه گذاران صندوق های وقفی و تمایل ایشان برای

سرمایه گذاری صندوق در صندوق های سرمایه گذاری مشترک، تعیین درآمد را مشکل ساخته است، نهادهای تأسیس کننده صندوق های وقفی به سمت سیاست توزیع درصدی از ارزش صندوق تمایل پیدا کرده اند. معمولاً این درصد بین ۴ تا ۶ درصد می باشد و بدان معنی است که طی سالیان، اگر بازده سرمایه گذاری ها بیش از این درصد شود، صندوق رشد می کند. این رشد موجب می شود تا در سال هایی که عملکرد صندوق ضعیف است، توزیع درصد مشخصی از ارزش صندوق همچنان ادامه داشته باشد.

اعطا کننده (یا فردی که هدیه ای را به صندوق اهدا می کند) می تواند تعیین کند که هدیه وی در چه محلی مصرف شود یا تصمیم در این خصوص را به مدیر صندوق واگذار نماید. از آنجایی که این موضوع موجب محدود شدن اقدامات مدیر در خلاف جهت سیاست های صندوق می شود، لذا معمولاً مدیر صندوق اعطا کنندگان را تشویق می کند تا اختیار محل مصرف هدیه یا موقوفه را به مدیر صندوق واگذار کنند. هدایایی نظیر پول نقد، بیمه عمر و دارایی هایی که به سادگی به وجه نقد تبدیل می شوند مانند اوراق

^۱ Quasi Endowment

^۲ این گزارش به دنبال مطرح نمودن بحث فقهی صندوق وقف، حفظ اصل وقف و صحیح بودن وقف پول نیست. صرفاً این بخش از گزارش، به حالت متعارف صندوق وقف پرداخته است و شاید نام گذاری صندوق وقف بر Endowment Fund نیز اشتباه باشد اما به دلیل شباهت این دو، به صندوق وقف مصطلح شده است.

بهاداری که در بورس معامله می‌شوند، از مواردی هستند که به صندوق وقفی اعطا می‌شوند. دیگر دارایی‌ها مانند انواع ملک بدون معارض، سهام راهبردی یا کنترلی شرکت، احشام و محصولات کشاورزی نیز قابلیت اعطا به صندوق‌های وقف را دارند.

هدیه‌ای که به صندوق وقف اعطا می‌شود، موجب کسر مالیات از درآمد همان سال شده و همچنین مالیات بر ارث را نیز کاهش می‌دهد. اعطا کننده‌ای که دارایی سرمایه‌ای (غیر وجه نقد) اهدا کند، به دلیل مزیت عدم پرداخت مالیات بر عایدی سرمایه‌ای، برای اهدا کننده سپر مالیاتی بیشتری ایجاد می‌نماید. باید خاطر نشان شد که صندوق‌های وقف معمولاً برای دانشگاه‌ها، کلیساها، بیمارستان‌ها، مدارس، موزه‌ها و اساساً برای نهادهای غیرانتفاعی راه‌اندازی می‌شود و به دلیل وابستگی به مؤسسات غیرانتفاعی، معاف از مالیات هستند.

در ایالات متحده، بخش (4)(a)3 قانون اوراق بهادار، هرگونه اوراق بهادار منتشر شده توسط هر شخص حقوقی که منحصراً برای مقاصد مذهبی، آموزشی، نیکوکاری، خیریه، یا اصلاح‌طلبانه ایجاد شده و عمل کند، و قصد انتفاع برای هر شخص حقوقی خاص، سهامدار خاص، یا فرد خاصی را ندارد، از ثبت معاف کرده است. لذا چنانچه مؤسسه خیریه اثبات کند که جزو مؤسسات معاف است، کمیسیون بورس و اوراق بهادار (SEC) منعی بر معاملات اوراق آن ندارد. لازم به ذکر است که صندوق‌های خیریه نیز حتی اگر از نظر حقوقی یک نهاد مجزا از مؤسسه یا نهاد خیریه محسوب شود نیز (براساس استعلام اخذ شده از کمیسیون بورس و اوراق بهادار آمریکا) معاف از ثبت اوراق می‌باشد. اما بیشترین معافیت‌ها برای صندوق‌های خیریه را قانون حمایت از اقدامات خیر و بشردوستانه^۱ مصوب سال ۱۹۹۵، حاصل نموده است. این قانون، با اصلاح قانون شرکت‌های سرمایه‌گذاری، صندوق‌های خیریه را معاف از ثبت نزد SEC می‌داند اما این صندوق‌ها را ملزم می‌کند تا به صورت فصلی به هر یک از اعطاکنندگان، گزارش دهند. این گزارش براساس فرم N-Q بر روی سایت EDGARE بارگذاری می‌شود و صندوق سبد دارایی‌های خود را اینچنین افشا می‌نماید. از دیگر قوانین حاکم بر صندوق‌های خیریه در آمریکا، علی‌رغم معافیت از ثبت، رعایت قوانین و مقررات ضدتقلب است که در قانون اوراق بهادار بدان اشاره شده و SEC مسئولیت پیگیری آن را بر عهده دارد؛ لذا علی‌رغم ثبت نشدن این صندوق‌ها، SEC می‌تواند در این امور مداخله کند. لازم به ذکر است که در ایالات متحده، صندوق‌های سرمایه‌گذاری در غالب شرکت‌های سرمایه‌گذاری مد نظر گرفته می‌شوند و مقررات شرکت‌های سرمایه‌گذاری بر آنها جاری است. براساس قوانین ایالتی، مشاهده می‌شود که برخی از صندوق‌های وقف علاوه بر ثبت گزارش دوره‌ای در سایت ادگار، هنگام راه‌اندازی صندوق، امیدنامه نیز منتشر نموده‌اند. این صندوق‌ها، صندوق‌های بازده محور بوده‌اند و غالباً صرفاً برای تغذیه صندوق مادر تشکیل شده‌اند (یعنی خود این صندوق‌ها اقدامات خیریه انجام نمی‌دهند اما درآمدهای ناشی از سرمایه‌گذاری را به صندوق مادر ارسال می‌کنند که در آنجا امور خیریه صورت می‌گیرد).

ارکان صندوق‌ها را می‌توان از نمونه‌های موجود احصا نمود.^۲ با نگاه بر چندین صندوق، مجموعاً می‌توان اذعان داشت که صندوق وقف دارای ارکان زیر است:

۱- **متولی (یا متولیان) و مدیر صندوق:** مدیریت کلی صندوق، شامل سیاست‌گذاری صندوق، راهبری سرمایه‌گذاری‌ها، انتخاب و عزل و نصب مدیران، نظارت بر مشاور، و دیگر ارائه‌کنندگان خدمات، بر عهده متولی است. همچنین سیاست

^۱ Philanthropy Protection Act

^۲ قوانین و مقررات خاصی در این حوزه یافت نشد.

ارزشگذاری صندوق و ارزشگذاری منصفانه اوراق بهادار صندوق بر عهده متولی یا متولیان است (اساساً متولی همان مؤسسه یا نهادهای خیریه به حساب می‌آید). اعضای هیئت مدیره صندوق متشکل از پنج نفر هستند که سه نفر از آنها مستقلند یا از متولیانی هستند که منفعتی در صندوق ندارند.

۲- **مشاور سرمایه‌گذاری:** تعیین اینکه چه اوراق بهاداری خریداری شود، مسئولیت نظارت بر ارائه‌کنندگان خدمات به صندوق، و همچنین مسئولیت تعیین برنامه سرمایه‌گذاری صندوق را بر عهده دارد. همچنین رابطه بین مشاور سرمایه‌گذاری و صندوق را مدیر پرتفوی صندوق برقرار می‌سازد.

۳- حسابرس

۴- **نهاد امانت‌پذیر:**^۱ به‌عنوان نهاد امانت‌پذیر اوراق بهادار و وجوه نقد موجود در سبد دارایی صندوق عمل می‌کند که توسط متولی یا متولیان تعیین می‌شود. دارایی‌های صندوق به نام متولی نزد سپرده‌گذاری مرکزی نگه داشته می‌شود.^۲

۲- صندوق‌های مختلط درآمدی

اصطلاح صندوق مختلط^۳، یک تراست محسوب می‌شود که در آن، سرمایه‌گذاران وجوهی را در اختیار صندوق قرار می‌دهند که توسط شخص ثالث سرمایه‌گذاری یا مدیریت می‌شود. این صندوق مانند یک صندوق سرمایه‌گذاری مشترک عمل می‌کند اما ملزم به ارائه امیدنامه نیست. شرکت‌های تراست، شرکت‌های مدیریت سرمایه‌گذاری، و شرکت‌های بیمه‌ای از جمله نهادهایی هستند که صندوق مختلط در اختیار دارند. صندوق‌های مختلط، سرمایه‌گذاری‌های عمومی نیستند بدین معنی که سرمایه‌گذاری و معاملات این صندوق‌ها محدود است. اوراق بهاداری که به‌صورت عمومی منتشر می‌شوند باید الزامات خاصی را پیش از انتشار رعایت کنند به‌خصوص درباره افشای اطلاعات از طریق امیدنامه یا گزارش ناشر. صندوق‌های مختلط ذیل قوانین و مقررات عرضه اختصاصی یا سرمایه‌گذار حرفه‌ای، معاف از انتشار امیدنامه هستند لذا سرمایه‌گذاری در صندوق‌های مختلط در آمریکا باید بیش از ۱۵۰,۰۰۰ دلار باشد یا سرمایه‌گذار چندین رده معافیت مختلف داشته باشد. مؤسسات مالی مانند بانک‌ها، شرکت‌های تراست، یا شرکت‌های مشاوره سرمایه‌گذاری مجازند تا سرمایه مشتری‌های خود را در صندوق‌های مختلط خود سرمایه‌گذاری نمایند. علی‌رغم عدم انتشار امیدنامه از سوی صندوق، هرگونه سرمایه‌گذاری آن باید به اطلاع کمیسیون بورس و اوراق بهادار (SEC) رسد. کارمزدهای صندوق مختلط معمولاً کمتر از صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک است؛ چراکه این صندوق‌ها جهت تعامل با سرمایه‌گذاران بزرگتر ایجاد می‌شوند. صندوق‌های مختلط مجازند تا هزینه‌های خود را از دارایی‌های صندوق بردارند.

صندوق مختلط درآمدی (PIF) نیز نوعی صندوق سرمایه‌گذاری مشترک نیکوکاری است که غالباً از اعطای وجوه نقد یا اوراق بهادار به مؤسسه یا نهاد خیریه تشکیل شده و با سرمایه‌گذاری دارایی‌ها، درآمدی کسب می‌کند که بخشی از آن به اعطا کننده و بخشی برای مؤسسه خیریه است. اعطا کنندگان براساس میزان اعطایی که داشته‌اند (صندوق‌های مختلف برای کمک‌های دریافتی، کف

¹ Custodian

^۲ گرچه وجود نهاد امانت‌پذیر در صندوق‌های وقف در آمریکا مشاهده شد اما در انگلیس این صندوق‌ها صرفاً از متولی و کمیته سرمایه‌گذاری تشکیل شده‌اند.

³ Pooled Funds

اعلام نموده‌اند؛ به‌عنوان مثال ۲۰,۰۰۰ دلار برای کمک ورودی و در ادامه ۵,۰۰۰ دلار) واحد سرمایه‌گذاری یا گواهی مشارکت دریافت می‌کنند. در صورت مرگ اعطا کننده، اصل دارایی به مؤسسه خیریه واگذار می‌شود.^۱

اصول و استانداردهای گزارشگری شبکه جهانی سرمایه‌گذاری اجتماعی (GIIN)^۲

استانداردهای گزارشگری برای گزارش عملکرد سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی نیازمند مرجعی قابل قبول برای مقایسه درست و اقتصادی – اجتماعی است تا براساس این استانداردها سرمایه‌گذاران نیکوکار بتوانند مقایسه درستی از عملکرد صحیح یا نادرست مدیران اجرایی داشته باشند. این امر موجب گسترش میزان سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران اجتماعی در محل‌ها و بسترهایی می‌شود که مدیران اجرایی آنها عملکرد بهتری را در طول سال مالی نشان داده‌اند.

شبکه جهانی سرمایه‌گذاری اجتماعی (GIIN) مؤسسه‌ای است که به تدوین اینگونه استانداردها برای گزارشگری صحیح عملکرد مدیران اجرایی پرداخته است تا نشان دهد کدام مدیر اجرایی عملکرد بهتر و بازده اجتماعی – اقتصادی بهتری حاصل نموده است. بازده اجتماعی در سرمایه‌گذاری اجتماعی شامل افزایش تعداد شغل برای افراد بیکار، بهبود شرایط محیط زیست سالم از جمله آب و هوا، افزایش دسترسی تعداد بیشتری از مردم محروم از بهداشت و درمان در مناطق محروم، رونق کشاورزی و تولید کالاهای اساسی برای رفع مایحتاج مردم مناطق خاص است. در این موارد، سرمایه‌گذار اجتماعی لزوماً به دنبال کسب بازده به‌اندازه بازده بازارهای اقتصادی نیست چون نگاه وی علاوه بر بازده اقتصادی، بازده اجتماعی را نیز در بر می‌گیرد و جمع این دو را به عنوان بازده نهایی مد نظر قرار می‌دهد. در برخی موارد، بطور کامل نگاه سرمایه‌گذار اجتماعی افزایش هرچه بیشتر بازده اجتماعی به بهای حتی از دست دادن بازده اقتصادی است. این موضوع در نگاه این نوع سرمایه‌گذاران عوامل زمینه‌ای مختلفی دارد. اما در سیستم گزارشگری این نوع سرمایه‌گذاری‌ها بالطبع گزارشگران هزینه کرد سرمایه افراد نیکوکار را بایستی نه تنها براساس میزان عملکرد مالی بلکه به لحاظ عملکرد اجتماعی و میزان کارایی بازده اجتماعی و بهره‌وری آن بررسی نمایند. مؤسسه GIIN سعی نموده است استانداردی را برای تدوین این گزارش‌های اجتماعی – اقتصادی ارائه نماید. استانداردهای مربوط شامل حوزه‌های مختلفی است که در هریک از این بخش‌ها با ارائه متدهای جزئی و تکنیک‌های مربوطه به تبیین آن استاندارد به صورت کامل پرداخته شده است. با توجه به گستردگی موضوع، اصول این استانداردها در ذیل ارائه شده و نمونه‌هایی برای آشنایی مخاطب ذکر گردیده است. استانداردهای سرمایه‌گذاری و گزارشگری اجتماعی^۳ (IRIS) استانداردهایی هستند که بنا به نوع بستر سرمایه‌گذاری، تکنیک‌های مختلفی را در طول زمان مورد استفاده قرار داده‌اند.

• استانداردهای سرمایه‌گذاری و گزارشگری اجتماعی (IRIS):

سرمایه‌گذاری‌هایی که به اهدای بخشی از سرمایه به فعالیت‌های غیر انتفاعی مبادرت می‌ورزند، خواستار دریافت اطلاعاتی معتبر درخصوص تأثیرات اجتماعی سرمایه‌گذاری‌هایشان هستند. نکته مهم در سرمایه‌گذاری اجتماعی آن است که سرمایه‌گذار نه تنها

^۱ انواع مختلفی از تراست‌ها نیز وجود دارند که ساختار مشابه صندوق دارند. از آنجایی که غالباً تمام امور خیریه‌ای که از سوی بنیادها، تراست‌ها، صندوق‌ها و حتی شرکت‌ها ارائه می‌شود از مقوله سرمایه‌گذاری تجمعی است (Collective investment)، در این گزارش صرفاً به صندوق‌ها پرداخته شد.

^۲ Global impact investment network

^۳ Impact Reporting & Investment Standards (IRIS)

خواستار آن است که محل مصارف سرمایه‌گذاری‌ها را بدانند بلکه تمایل دارد تا اثر سرمایه‌گذاری‌ها را نیز متوجه شود. پیش از این اشاره شد که در انگلیس برای انتشار اوراق قرضه با اثر اجتماعی، میزان اثر بر زندان‌های انگلیس نیز مورد سنجش قرار می‌گرفت و به اطلاع سرمایه‌گذاران می‌رسید. براین اساس، سرمایه‌گذاران بازده اجتماعی را به‌طور ملموس مشاهده می‌کنند.

استانداردهای سرمایه‌گذاری و گزارشگری اجتماعی (IRIS) مجموعه‌ی شناخته شده‌ای از معیارهای عملکردی را- که توسط کارشناسان صنعت توسعه داده شده‌اند- ارائه می‌دهد. استانداردهای سرمایه‌گذاری و گزارشگری اجتماعی (IRIS) در مسیر استانداردهای تأمین مالی خرد حرکت می‌کند و سازمان‌ها و نهادهای مختلف نیز از این استانداردها برای سنجش عملکرد خود و همچنین تولید الگو و تحلیل‌های گسترده در صنعت، با مقاصد اجتماعی، بهره می‌برند.

استانداردهای سرمایه‌گذاری و گزارشگری اجتماعی (IRIS) به‌عنوان فهرستی طراحی شده است که در آن سازمان یا نهاد می‌تواند مناسب‌ترین سنج‌ها یا معیارها را برای کار خود برگزیند. استانداردهای سرمایه‌گذاری و گزارشگری اجتماعی (IRIS) دربرگیرنده معیارهای خاص صنعت یا بخش و همچنین معیارهایی است که می‌توانند توسط شرکت‌های غیرمرتبط با اهداف اجتماعی و محیط‌زیستی به کار گرفته شوند. از آنجایی که این استانداردها، فهرستی از معیارهای عملکردی ارائه می‌کنند، هر شرکت قادر است تا تعداد مشخصی از این معیارها را برای گزارشگری خود، تا جایی که لازم می‌داند، مورد استفاده قرار دهد. این استانداردها بر پنج دسته‌بندی زیر متمرکزند:

- ۱- **عملکرد مالی:** شامل معیارهای گزارشگری مالی استاندارد مانند دارایی‌های جاری و بدهی‌های مالی؛
- ۲- **عملکرد عملیاتی:** شامل معیارهایی برای ارزیابی سیاست‌های حاکمیتی، اقدامات کارکنان، و اثر اجتماعی محیطی کسب و کار روزانه شرکت، مؤسسه، نهاد یا سازمان؛
- ۳- **عملکرد بخش یا صنعت:** شامل معیارهایی که اثر را بر بخش‌های اجتماعی یا محیط زیستی خاص شامل کشاورزی، خدمات مالی و بهداشت و درمان، اندازه‌گیری کرده و شرح می‌دهد؛
- ۴- **عملکرد اهداف اجتماعی و محیط‌زیستی:** شامل معیارهایی که پیشرفت به سوی اهداف اجتماعی خاص مانند ایجاد اشتغال یا استفاده پایدار از زمین را اندازه‌گیری و تشریح می‌کند.
- ۵- **عملکرد محصول:** شامل معیارها و سنج‌هایی است که منافع اجتماعی و محیط‌زیستی ناشی از محصولات، خدمات و فرایند ارائه محصولات و خدمات از سوی نهاد سرمایه‌پذیر را اندازه‌گیری کرده و شرح می‌دهد.

در کنار استانداردهای سرمایه‌گذاری و گزارشگری اجتماعی (IRIS)، معیارها و استانداردهای دیگری برای گزارشگری وجود دارند اما براساس تحقیقی که در سال ۲۰۱۱ از سوی بانک جی.پی مورگان انجام شده است، حدود ۶۵ درصد از پاسخ‌دهندگان (سرمایه‌گذاران در عرصه اجتماعی) اذعان داشته‌اند که از استانداردهای سرمایه‌گذاری و گزارشگری اجتماعی (IRIS) برای ارزیابی عملکرد سرمایه‌گذاری‌هایشان استفاده می‌کنند.

اهمیت نیکوکاری در اسلام

دین مبین اسلام به کرات به مقوله نیکوکاری پرداخته و دائماً مردم را تشویق بر انجام امور خیر نموده است. از واژه‌هایی که در این حوزه به کار رفته می‌توان به خیر، احسان، برّ، صدقه، اعطاء، سخاء، معروف، بذل، اعانه، هبه، انفاق و وقف اشاره کرد. برخی از این احادیث عبارتند از:

۱- إِنَّ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ أَرْبَعَ عِلَامَاتٍ: وَجْهٌ مُنْبَسِطٌ وَ لِسَانٌ لَطِيفٌ وَ قَلْبٌ رَحِيمٌ وَ يَدٌ مُعْطِيَةٌ؛
بهشتی‌ها چهار نشانه دارند: روی گشاده، زبان نرم، دل مهربان و دست دهنده^۱.

۲- الْكَرِيمُ يَرَى مَكَارِمَ أَعْمَالِهِ ذِيْنَا عَلَيْهِ يَقْضِيهِ؛
بزرگوار، نیکوکاری‌های خود را بدهی به گردن خود می‌داند که باید بپردازد^۲.

۳- قَضَاءُ حَاجَةِ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عِتْقِ أَلْفِ رَقَبَةٍ وَ خَيْرٌ مِنْ حُمْلَانِ أَلْفِ فَرْسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛
بر آوردن نیاز مؤمن بهتر است از آزاد کردن هزار بنده و بهتر است از تجهیز کردن هزار اسب برای جهاد در راه خدا^۳.

۴- إِفْعَلُوا الْخَيْرَ وَ لَا تَحْقِرُوا مِنْهُ شَيْئاً فَإِنَّ صَغِيرَهُ كَبِيرٌ وَ قَلِيلُهُ كَثِيرٌ؛
نیکوکار باشید و نیکوکاری را کوچک مشمرید، چرا که خرد آن بزرگ و اندکش بسیار است^۴.

اما در کنار احادیثی که به‌طور کلی به مقوله نیکوکاری می‌پردازند، احادیث دیگری هستند که رسیدن مال مستقیماً به دست نیازمند و همچنین جاریه بودن آن را تأکید می‌نمایند:

۵- خَيْرُ الْبِرِّ مَا وَصَلَ إِلَى الْمُحْتَاجِ؛
بهترین احسان [مالی] آن است که به نیازمند آن رسد^۵.

۶- لَيْسَ يَتَّبِعَ الرَّجُلُ بَعْدَ مَوْتِهِ مِنَ الْأَجْرِ إِلَّا ثَلَاثَ خِصَالٍ: صَدَقَةٌ إِجْرَاهَا فِي حَيَاتِهِ فَهِيَ تَجْرَى بَعْدَ مَوْتِهِ وَ سُنَّةٌ هَدَى سُنَّهَا فَهِيَ يَعْمَلُ بِهَا بَعْدَ مَوْتِهِ، أَوْ وَلَدٌ صَالِحٌ يَدْعُو لَهُ؛
پس از مرگ آدمی چیزی (از زندگی) بدنبال نمی‌رود بجز سه خصلت: صدقه‌ای که خود در مال زندگی آنرا جاری کرده و پس از مرگش نیز جاری باشد، و روش پسندیده و هدایت‌گری که پس از مرگش بدان عمل شود، یا فرزند شایسته‌ای که برای او دعاء کند^۶.

^۱ مجموعه ورام ج ۲، ص ۹۱ - امالی (طوسی) ص ۶۸۳

^۲ تصنیف غررالحکم و دررالکلم ص ۳۸۸، ح ۸۸۸۶

^۳ کافی (ط-الاسلامیه) ج ۲، ص ۱۹۳، ح ۳

^۴ نهج البلاغه، ح ۴۱۴، ص ۱۲۸۴

^۵ شرح غررالحکم، ج ۱۵۰

^۶ وسائل الشیعه، جلد ۶، صفحه ۲۹۲

بدون شک از منظر دین مبین اسلام نیز، آنچه اثر بلند مدت داشته و مستقیماً به دست نیازمندان رسد و اثر مستقیم بر زندگی وی داشته باشد، نسبت به دیگر حمایت‌ها ارجح است.

نهادهای سیاست‌گذار و متولی نیکوکاری در ایران

در ایران، سه نهاد اصلی متولی امور نیکوکارانه و رسیدگی به امور نیازمندان عبارتند از کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی و سازمان اوقاف و امور خیریه. براساس آمار و اطلاعات عملکرد کمیته امداد (آمار عملکرد کمیته امداد امام خمینی تا سال ۹۲ بر روی سایت این نهاد بارگذاری شده است)^۱ تعداد مددجویان کمیته امداد تا پایان سال ۹۲، حدود ۱۸۵ میلیون خانوار یا ۳۰۹۹ میلیون نفر بوده است که برای این تعداد طی ۳۵ سال، مبلغی معادل ۱۷۴ هزار میلیارد ریال هزینه شده است. همچنین تعداد یتیم تحت پوشش این نهاد برابر با ۲۷۵۸ هزار نفر، تعداد زوج کمک شده (وام ازدواج) برابر با ۱۰۷۵ میلیون زوج، ۴ میلیون وام قرض‌الحسنه، کمک به احداث و خرید واحدهای مسکونی برای مددجویان برابر با ۲۲۷۶ هزار واحد، کل افراد بیمه شده برابر ۱۰۲ میلیون نفر در ۳۵ سال گذشته بوده است.

علاوه بر این، ارزش ریالی کل کمک‌ها و خدمات طی ۳۵ سال تا پایان سال ۹۲ به نرخ‌های ثابت هر سال برابر با ۳۲۱۰۳ هزار میلیارد ریال بوده است. از این میان می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

تعداد صندوق صدقات توزیع یا نصب شده (پایان سال ۹۲)	۷۰۳ میلیون صندوق
درآمد صندوق‌های صدقات (۲۹ سال)	۱۲۴۹۳۰۲ میلیارد ریال
کل درآمدهای اختصاصی و وجوهای امانی (۳۳ سال)	۴۹۶۸۸۸ میلیارد ریال
ارزش ریالی هدایای جمع‌آوری و توزیع شده در جشن نیکوکاری (۲۴ سال)	۱۹۵۴۰۴ میلیارد ریال
ارزش ریالی هدایای جمع‌آوری و توزیع شده در جشن عاطفه‌ها (۱۹ سال)	۹۴۹۰۱ میلیارد ریال
ارزش ریالی هدایا و نذورات جمع‌آوری و توزیع شده در عید سعید قربان (۱۸ سال)	۶۰۶۸ میلیارد ریال

این اطلاعات، تا سال ۹۲ منتشر شده است؛ لذا طرح‌هایی مانند طرح محسنین و اکرام ایتمام و ... که پس از سال ۹۲ اجرایی شده، در آن مد نظر قرار نگرفته است.

به غیر از سه نهاد اصلی فعال در حوزه امور نیکوکارانه، براساس آمار پایگاه اطلاع‌رسانی خیریه‌های کشور، مجموعاً بیش از ۲۲ هزار مؤسسه خیریه در کشور مشغول فعالیت هستند که پیش‌بینی می‌شود حداقل ۳ هزار مورد از این مؤسسات، فعال بوده و اثرگذار باشند.

صندوق‌های نیکوکاری در ایران

صندوق‌های سرمایه‌گذاری نیکوکاری اولین بار در سوم دی ماه سال ۱۳۹۱ در بازار سرمایه تأسیس شدند. اولین مجوز همزمان به دو صندوق سرمایه‌گذاری یکم نیکوکاری آگاه و صندوق نیکوکاری بانک گردشگری که صندوق‌های مختلط و در اندازه کوچک هستند اعطا شد. در حال حاضر ۱۳ صندوق نیکوکاری در بازار سرمایه فعال هستند که ۱۱ مورد در اندازه کوچک و ۲ مورد در اندازه

^۱ بخشی از آمار عملکرد سازمان بهزیستی در پایان سال ۹۳، در گزارش خبری رئیس وقت سازمان منتشر شده است که به واسطه رسمی نبودن آن، در این گزارش بدان پرداخته نشده است. علاوه بر این، هیچگونه آمار عملکرد منتشر شده‌ای از سازمان اوقاف و امور خیریه منتشر نشده و صرفاً مصاحبه‌هایی از افراد مربوطه در حوزه عملکرد این نهاد منتشر گردیده است.

بزرگند. انواع صندوق‌های نیکوکاری شامل ۷ صندوق با درآمد ثابت، ۳ صندوق سهام و ۳ صندوق مختلط می‌باشد. صندوق‌های بزرگ از نوع سهام و مختلط هستند. بیشترین صندوق‌های کوچک هم با درآمد ثابت می‌باشند.

هدف از تشکیل صندوق‌های نیکوکاری عبارت است از جمع‌آوری وجوه از اشخاص نیکوکار و اختصاص آنها به خرید انواع دارایی‌ها از قبیل سرمایه‌گذاری در سپرده‌های بانکی، اوراق بهادار با درآمد ثابت، سهام و حق تقدم سهام خرید سهام به منظور کاهش ریسک سرمایه‌گذاری، بهره‌گیری از صرفه‌جویی‌های ناشی از مقیاس و تأمین منافع و سپس مطابق تصمیم سرمایه‌گذار، اختصاص تمام یا بخشی از منافع حاصله به امور نیکوکارانه. ارزش مبنای هر واحد سرمایه‌گذاری برابر یک میلیون ریال است که باید روی گواهی‌های سرمایه‌گذاری قید شود. واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق به چهار نوع تقسیم شده‌اند.

۱- **مدیریتی قابل انتقال:** این واحدهای سرمایه‌گذاری قبل از شروع پذیرهنویسی اولیه به نام اشخاص پذیرهنویس که معادل قیمت مبنای آنها را به حساب صندوق در شرف تأسیس واریز کرده‌اند، صادر می‌شوند. این واحدها غیرقابل ابطال بوده ولی قابل انتقال به غیر می‌باشند.

۲- **مدیریتی غیرقابل انتقال:** این واحدهای سرمایه‌گذاری مبلغ مربوطه برای صدور آنها که معادل قیمت مبنای آنها است، قبل از شروع پذیرهنویسی اولیه توسط اشخاصی به حساب صندوق در شرف تأسیس واریز شده و به درخواست آنها، گواهی سرمایه‌گذاری مربوطه به نام مدیر اجرا صادر می‌شود. این نوع واحدها غیرقابل ابطال و غیرقابل انتقال است.

۳- **عادی قابل ابطال:** این واحدها در طول دوره پذیرهنویسی اولیه یا پس از تشکیل صندوق به نام شخص واریز کننده وجه آن صادر می‌شود. این نوع واحدهای سرمایه‌گذاری قابل ابطال ولی غیر قابل انتقال هستند.

۴- **عادی غیرقابل ابطال:** این واحدها در طول دوره پذیرهنویسی اولیه یا پس از تشکیل صندوق به درخواست شخص واریز کننده وجه، به نام مدیر اجرا صادر می‌شود. این نوع واحدهای سرمایه‌گذاری غیرقابل ابطال و غیرقابل انتقال می‌باشند.

هر شخص نیکوکار می‌تواند با سرمایه‌گذاری در این صندوق، به روش‌های زیر در امور نیکوکارانه مشارکت داشته باشد:

الف) اصل و در نتیجه تمام منافع حاصل از سرمایه‌گذاری خود را به امور نیکوکارانه یاد شده اختصاص دهد. در این صورت گواهی سرمایه‌گذاری به نام مدیر اجرای صندوق صادر شده و به شخص نیکوکار مطابق رویه پذیرهنویسی، صدور و ابطال واحدهای سرمایه‌گذاری، لوح تقدیری اعطا می‌شود.

ب) تمام منافع حاصل از سرمایه‌گذاری خود را به امور نیکوکارانه یاد شده اختصاص دهد. در این صورت گواهی سرمایه‌گذاری به نام شخص نیکوکار صادر می‌گردد.

ج) بخشی از منافع سرمایه‌گذاری خود را (که سالانه بیش از حداکثر نرخ سود علی الحساب سپرده پنج ساله در نظام بانکی کشور نخواهد بود)، به خود اختصاص داده و در صورتی که سرمایه‌گذاری وی در صندوق منافی بیشتر عاید نماید، مابقی منافع را به امور نیکوکارانه یاد شده اختصاص می‌دهد. در این صورت نیز گواهی سرمایه‌گذاری به نام شخص نیکوکار صادر می‌شود.

علاوه بر موارد فوق، شخص نیکوکار می تواند، در هنگام ابطال واحدهای سرمایه گذاری خود، تمام یا بخشی از مبالغ مربوط به ابطال را به امور نیکوکارانه مندرج در امید نامه اختصاص دهد.

ارکان صندوق عبارتند از :

۱- مجمع صندوق؛

۲- مدیر اجرا؛

۳- متولی؛

۴- مدیر صندوق؛

۵- حسابرس؛

۶- مدیر ثبت؛ و

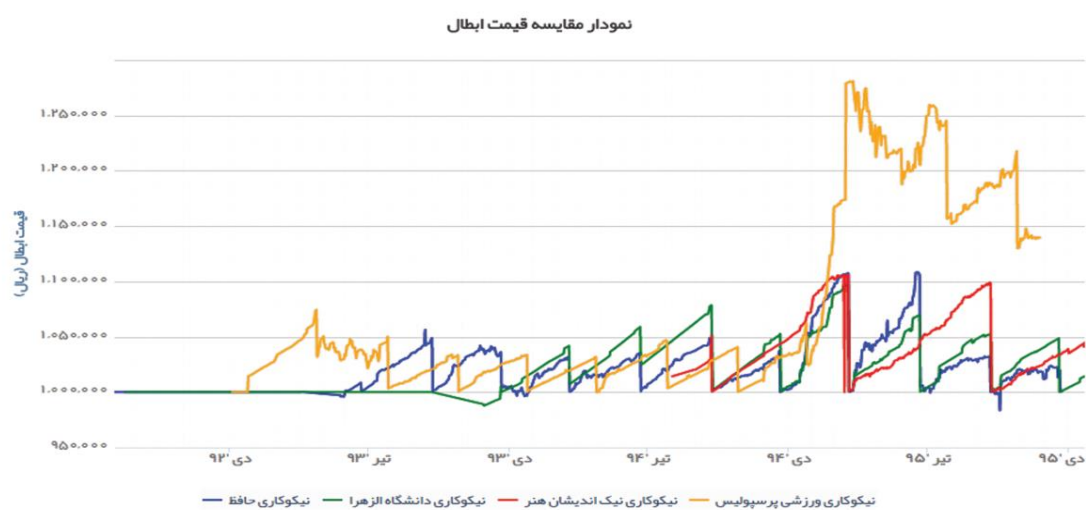
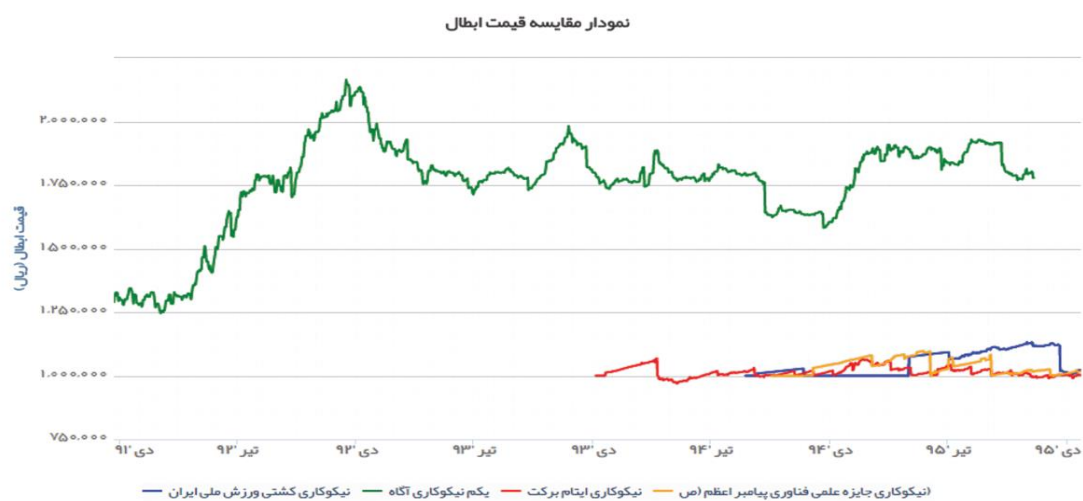
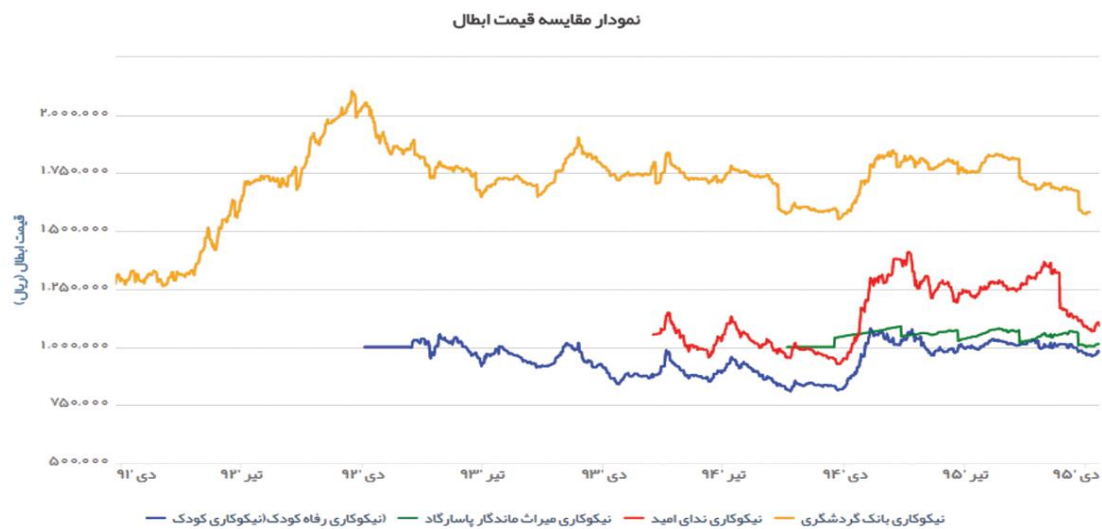
۷- کارگزار.

اطلاعات کلی صندوق های نیکوکاری در جدول ۴ نشان داده شده است:

جدول ۴- اطلاعات کلی صندوق های نیکوکارانه

ردیف	نام صندوق	نوع صندوق	کل خالص ارزش دارایی (میلیون ریال)	ارزش روز (ریال) هر واحد سرمایه گذاری	میانگین بازده کل دوره (درصد)	تعداد واحدهای سرمایه گذاری
۱	نیک اندیشان هنر	با درآمد ثابت	۲۰,۵۵۴,۹۵	۱,۰۴۴,۶۱۸	۱۷,۴۸	۱۹۶۷۷
۲	جایزه علمی و فناوری پیامبر اعظم(ص)	با درآمد ثابت	۳۹,۷۶۸,۸۵	۱,۰۱۶,۹۷۶	۲۵,۰۸	۳۹۱۰۵
۳	کشتی ورزش ملی ایران	مختلط بزرگ	۸۷,۸۴۵,۹۶	۱,۰۲۱,۱۶۸	۱۷,۲۶	۸۶۰۲۰
۴	میراث ماندگار پاسارگاد	سهام بزرگ	۲۴۷,۱۹۳,۲۹	۱,۰۱۲,۳۹۰	۱۷,۸	۲۴۴۱۶۸
۵	بانک گردشگری	مختلط	۷,۸۴۷,۷۹	۱,۵۸۲,۲۱۶	۱۲۵,۱۰	۴۹۶۰
۶	ورزشی پرسپولیس	با درآمد ثابت	۵,۸۴۱,۴۷	۱,۱۳۹,۵۷۶	۸۱,۳۱	۵۱۲۶
۷	رفاه کودک (نیکوکاری کودک)	سهام	۵,۴۹۲,۹۴	۹۷۴,۷۹۱	۲,۹۶	۵۶۳۵
۸	یکم نیکوکاری آگاه	مختلط	۱۷,۴۴۷,۶۸	۱۱,۸۰۰,۶۱۰	۱۴۳,۹۳	۹۸۱۰
۹	دانشگاه تهران	با درآمد ثابت	۸,۳۳۹,۳	۱,۱۲۷,۷۱۵	۳۰,۲۹	۷۳۸۶
۱۰	نیکوکاری حافظ	با درآمد ثابت	۵,۰۰۲,۶۶	۱,۰۰۰,۵۵۳	۶۴,۷۵	۵۰۰۰
۱۱	دانشگاه الزهرا	با درآمد ثابت	۵,۰۷۸,۲۳	۱,۰۱۳,۷۲۳	۵۹,۳۱	۵۰۰۶
۱۲	ایتام برکت	با درآمد ثابت	۳۹,۷۴۴,۱۵	۱,۰۰۳,۷۳۵	۴۸,۶۱	۴۹۶۵۸
۱۳	ندای امید	سهام	۵,۵۴۵,۹۱	۱,۰۸۶,۷۹۴	۱۷,۴۳	۵۱۰۳

قیمت ابطال هر واحد سرمایه گذاری برای صندوق های نیکوکاری فعلی بازار سرمایه به صورت مقایسه ای در شکل ۱۲ نشان داده شده است. همچنین شکل ۱۳، بازده صندوق های نیکوکاری را با بازده بازار (شاخص کل) مقایسه نموده است.

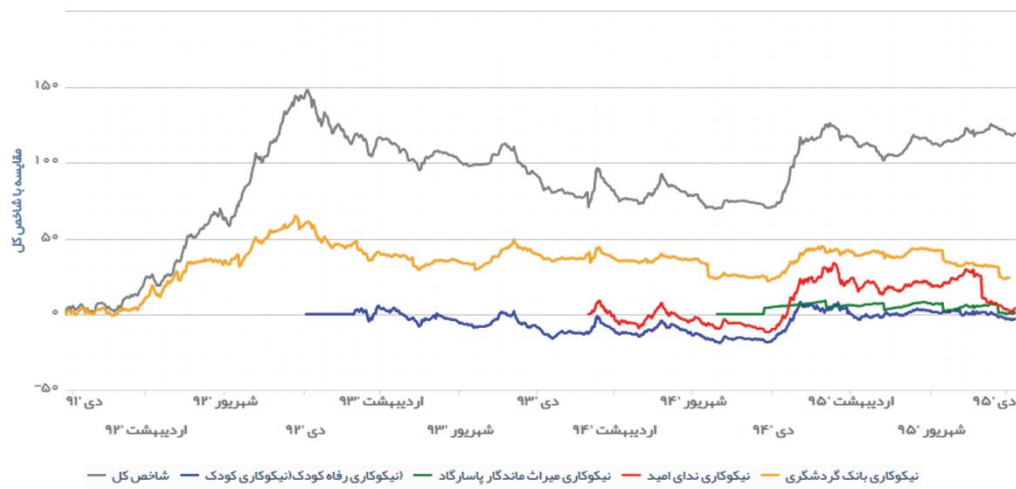

شکل ۱۲- مقایسه قیمت هر واحد سرمایه‌گذاری در صندوق‌های نیکوکاری

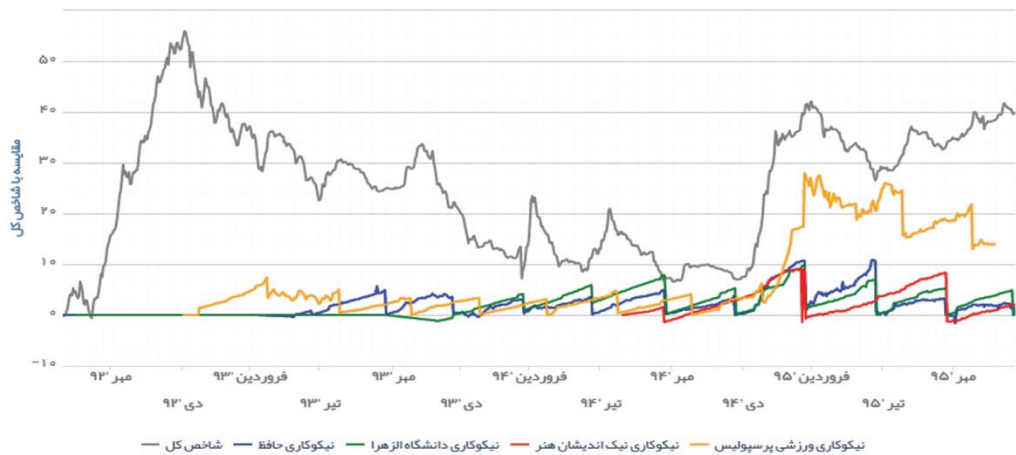
نمودار مقایسه با شاخص کل

نمودار مقایسه با شاخص کل

نمودار مقایسه با شاخص کل

شکل ۱۳- مقایسه بازده کل دوره صندوق‌های نیکوکاری با بازار

همچنین بازده روزانه، یک ماهه، سه ماهه، شش ماهه و سالانه صندوق‌های نیکوکاری در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵- بازده صندوق‌های نیکوکاری

ردیف	نام صندوق	بازده ۱ روزه	بازده ماهانه	بازده ۳ ماهه	بازده ۶ ماهه	بازده سالانه
۱	نیک اندیشان هنر	۰.۰۴٪	۰.۸۵٪	۳.۱۷٪	۷.۷۹٪	۱۸.۸۱٪
۲	جایزه علمی و فناوری پیامبر اعظم(ص)	-۰.۱۶٪	۱.۵۵٪	۳.۶۲٪	۸.۴۰٪	۲۲.۱۶٪
۳	کشتی ورزش ملی ایران	۰.۱۴٪	-۰.۳۲٪	-۰.۱۱٪	۴.۱۷٪	۱۴.۷۶٪
۴	میراث ماندگار پاسارگاد	۰.۰۳٪	-۰.۳۹٪	۱.۷۲٪	۶.۸۵٪	۱۶.۱۹٪
۵	بانک گردشگری		-۱.۳۳٪	-۲.۲۷٪	-۰.۶۰٪	۱۶.۱۱٪
۶	ورزشی پرسپولیس	۰.۰۳٪	۱.۲۲٪	۵.۳۱٪	۱۰.۹۷٪	۴۰.۰۹٪
۷	رفاه کودک (نیکوکاری کودک)	-۰.۰۳٪	-۲.۹۳٪	-۳.۲۰٪	۰.۴۷٪	۱۳.۷۵٪
۸	یکم نیکوکاری آگاه	۰.۰۱٪	-۰.۴۹٪	-۲.۶۳٪	۴.۲۶٪	۲۵.۰۴٪
۹	دانشگاه تهران	۰.۱۴٪	۰.۵۳٪	۲.۰۴٪	۶.۸۶٪	۲۸.۷۱٪
۱۰	نیکوکاری حافظ	۰.۰۲٪	۰.۲۵٪	۲.۰۳٪	۵.۵۶٪	۲۹.۱۱٪
۱۱	نیکوکاری دانشگاه الزهرا	۰.۰۳٪	۱.۰۳٪	۳.۸۴٪	۸.۹۰٪	۲۷.۷۳٪
۱۲	ایتام برکت	۰.۱۸٪	۰.۸۴٪	۱.۸۴٪	۷.۸۴٪	۲۴.۰۳٪
۱۳	ندای امید	۰.۰۷٪	-۳.۱۶٪	-۶.۳۹٪	۰.۴۸٪	۱۷.۶۸٪

امیدنامه‌های صندوق، اهداف تشکیل صندوق و محل مصارف آن را از سوی مدیران اجرایی مشخص نموده است. این اهداف در جدول ۶ به تصویر کشیده شده است.

جدول ۶- اهداف صندوق‌های نیکوکاری در تخصیص منابع گردآوری شده

ردیف	نام صندوق	مدیر اجرایی	بازه زمانی تقسیم منافع	محل مصارف (بر اساس امید نامه یا گزارش های سالانه)
۱	نیک اندیشان هنر	صندوق اعتباری هنر	۶ ماهه	اختصاص منافع حاصله به امور نیکوکارانه مرتبط با هنرمندان، نویسندگان و روزنامه‌نگاران عضو صندوق اعتباری هنر به شرح زیر: ارائه حمایت بیمه تکمیلی برای اعضای صندوق اعتباری هنر
۲	جایزه علمی و فناوری پیامبر اعظم(ص)	انجمن خیرین توسعه علم و فناوری ایرانیان	۳ ماهه	تأمین هزینه‌های جایزه علمی فناوری پیامبر اعظم(ص)، موضوع مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ سرمایه گذاری و حمایت از توسعه علم و فناوری توسط دانشمندان و نخبگان کشورهای اسلامی و مسلمانان جهان اسلام به ویژه در حوزه‌های علمی و فناوری مرتبط با جایزه علمی فناوری پیامبر اعظم(ص).
۳	کشتی ورزش ملی ایران	فدراسیون کشتی جمهوری اسلامی ایران	۶ ماهه	برگزاری اردوهای تیم ملی جهت آماده سازی استعدادهای بالقوه و برتر برای حضور در رقابت‌های المپیک، جام جهانی و بازی‌ها آسیایی؛ برگزاری کارگاه‌های فنی جهت پرورش استعدادهای بالقوه در رده‌های سنی مختلف؛

			برگزاری رقابت های داخلی اعم از استانی و ملی جهت شناسایی استعدادهای بالقوه در رده های سنی مختلف؛ برگزاری رقابت های بین المللی داخلی جهت شناسایی و پرورش استعدادهای بالقوه در رده های سنی مختلف؛ شرکت در تورنمنت های بین المللی خارجی جهت شناسایی و پرورش استعدادهای بالقوه در رده های سنی مختلف؛ برگزاری اردوهای مشترک با سایر کشورهای صاحب کشتی در داخل و خارج از کشور در رده های سنی مختلف؛ برگزاری کارگاه های داخلی مربیگری جهت پرورش مربیان مستعد؛ برگزاری کارگاه های بین المللی مربیگری جهت پرورش مربیان مستعد و برتر؛ برگزاری کارگاه های داخلی داوری جهت پرورش داوران مستعد؛ برگزاری کارگاه های بین المللی داوری جهت پرورش داوران مستعد و برتر؛ ایجاد کلاس های آموزشی در زمینه های مختلف مربیگری، داوری و سایر عرصه های مدیریتی و اجرایی مورد نیاز کشور؛ ایجاد مراکز سنجش و ارزیابی حرفه ای کشتی گیران، مربیان و داوران در سطوح کیفی و رده های سنی مختلف.	
۴	میراث ماندگار پاسارگاد	مؤسسه آموزش عالی خاتم	۳ ماهه	کمک هزینه خرید کتاب؛ کمک به هزینه انتشار مجلات علمی و پژوهشی داخلی و بین المللی؛ کمک هزینه تحصیل دانشجویان ممتاز مؤسسه آموزش عالی خاتم؛ حمایت مالی از پایان نامه های ممتاز؛ پرداخت وام قرض الحسنه به دانشجویان بی بضاعت؛ توسعه و تکمیل امور تحقیقات دانشگاه.
۵	بانک گردشگری	سازمان بهزیستی	۳ ماهه	تأمین هزینه های حق بیمه خدمات درمانی و بیمه تکمیل درمان ذهنی و جسمی تحت پوشش سازمان بهزیستی.
۶	ورزشی پرسپولیس	شرکت فرهنگی ورزشی پرسپولیس	۳ ماهه	تقویت تیم های پایه و پیشکسوتان باشگاه و نیز تکمیل و تجهیز آکادمی باشگاه پرسپولیس.
۷	رفاه کودک (نیکوکاری کودک)	مؤسسه خیریه رفاه کودک	۳ ماهه	ایجاد تسهیلات و امکانات در جهت فراگیری علم برای کودکان و نوجوانان مستعد نیازمند؛ شناسایی مشکلات فردی و خانوادگی کودکان و تلاش برای رفع آنها؛ کمک به ایجاد و راه اندازی مراکز آموزشی برای ایشان؛ اطلاع رسانی صحیح به ایشان برای انتخاب شیوه صحیح زندگی و تحصیل موفق.
۸	یکم نیکوکاری آگاه	سازمان بهزیستی کشور	۳ ماهه	تأمین تمام یا قسمتی از قیمت زمین و هزینه های عملیات احداث و نیز هزینه های مربوط به اخذ پروانه ساخت مسکن برای افراد نیازمند و همچنین تأمین هزینه های خدمات شهری و تأسیسات زیربنایی برای واحدهای مسکونی یاد شده به صورت بلاعوض یا به صورت وام قرض الحسنه بدون کارمزد.
۹	دانشگاه تهران	شرکت توسعه سرمایه گذاری دانشگاه تهران	۶ ماهه	کمک به هزینه خرید کتاب، کمک هزینه انتشار مجلات علمی پژوهشی داخلی و بین المللی؛ کمک هزینه تحصیل دانشجویان ممتاز دانشگاه تهران؛ حمایت مالی از پایان نامه های ممتاز و پرداخت وام قرض الحسنه به دانشجویان بی بضاعت.
۱۰	نیکوکاری حافظ	انجمن آلزایمر ایران	۳ ماهه	آموزش کلیه اقشار جامعه و ارتقای دانش آنان نسبت به بیماری آلزایمر با هدف پیش گیری، انجام مراقبت های مورد نیاز بیماران مبتلا و همچنین تشخیص و درمان بیماری و ارتقای کیفیت زندگی سالمندان مبتلا به بیماری و کاهش بار اقتصادی، اجتماعی و بهداشت روانی خانواده؛ توان بخشی و مراقبت روزانه در مرکز جامع توان بخشی و مراقبت روزانه ویژه بیماران مبتلا با هدف حفظ توانمندی های آنان و کمک به خانواده این بیماران جهت کاهش مشکلات ناشی از بیماری؛ درمان ویزیت بیماران و ارائه مشاوره به خانواده آنان بصورت خیریه جهت کاهش بار اقتصادی ایشان؛ بخش حمایت با اهدای وسایل کمکی از قبیل (تشک موج، ویلچر، اکسیژن و وسایل بهداشتی و دارویی) به بیماران بی بضاعت بصورت رایگان؛

			آموزش سالمندان در معرض خطر جهت پیشگیری از ابتلا و افزایش بیماری.
۱۱	نیکوکاری دانشگاه الزهرا	دانشگاه الزهرا	۳ ماهه
۱۲	ایتام برکت	بنیاد برکت	۳ ماهه
۱۳	ندای امید	انجمن خیریه حمایت از بیماران مبتلا به سرطان استان آذربایجان غربی	۱ ساله

در صندوق های نیکوکاری، حسابرس ملزم است تا گزارش محل مصارف منابع تخصیص داده شده به مدیر اجرایی را اعلام نماید. محل مصارف منابع تخصیص داده شده به مدیران اجرایی در هر صندوق در جدول ۷ نشان داده شده است.

جدول ۷- محل مصارف و هزینه کرد برخی از سودهای پرداختی صندوق های نیکوکاری

ردیف	نام صندوق	گزارش مصرف واقعی	مقدار آخرین سود پرداختی (ریال)
۱	نیک اندیشان هنر	پرداخت بیمه تکمیلی اعضای صندوق در سال ۹۵	۸,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۲	جایزه علمی و فناوری پیامبر اعظم(ص)	خرید ارز از بانک مرکزی	۲,۷۰۷,۷۷۹,۰۴۶
۳	کشتی ورزش ملی ایران	ارائه نشده است	-
۴	میراث ماندگار پاسارگاد	حمایت از ۳۸ نفر از دانشجویان رتبه های زیر ۲۰۰ آزمون کارشناسی- مصوب هیئت اجرایی دانشگاه	۸۲۲,۲۴۱,۹۶۰
		کمک هزینه تحصیلی در راستای حمایت از ۶ نفر از دانشجویان ممتاز کارشناسی ارشد رتبه زیر ۱۰۰	۹۴,۵۰۰,۰۰۰
		خرید صندلی جهت تجهیز آزمایشگاه های دانشگاه خاتم	۳۵۴,۵۰۰,۰۰۰
		خرید تجهیزات جهت آزمایشگاه های معماری و هنر دانشگاه خاتم	۵۲۸,۷۷۵,۴۰۰
		قرارداد برنامه ریزی راهبردی دانشگاه خاتم در افق برنامه ششم توسعه	۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰
		قرارداد پشتیبانی سیستم یکپارچه دانشگاهی دانشگاه خاتم	۳۵۰,۰۰۰,۰۰۰
		علی الحساب قرارداد طراحی و تجهیزات جهت آزمایشگاه اتوماسیون صنعتی و امنیت سایبری دانشگاه خاتم	۴۷۲,۵۰۰,۰۰۰
		خرید کتاب جهت کتابخانه دانشگاه	۱,۴۳۳,۷۹۶,۰۰۰
		خرید تجهیزات fortigate&Cisco راه اندازی آزمایشگاه شبکه دانشگاه	۱,۹۹۷,۲۳۳,۵۲۶

		خاتم	
		خرید نرم افزار کنترل آزمایشگاه های رباتیک و هوش مصنوعی دانشگاه خاتم	۲۲۴,۴۸۲,۱۰۰
		مجموع	۶,۴۸۸,۳۳۸,۹۹۶
۵	بانک گردشگری	درمان افراد	۳۹۱,۹۰۰,۰۰۰
۶	ورزشی پرسپولیس	ارائه نشده است	-
۷	رفاه کودک (نیکوکاری کودک)	ثبت نام دانشگاه و کمک هزینه تحصیلی سمیرا برگزاری شریف آباد	۱۲,۰۰۰,۰۰۰
		خرید کامپیوتر - مددجو رحیم زاده	۱۱,۰۰۰,۰۰۰
		خرید لب تاب- مدد جو شیرزاد حسن زاده	۱۱,۰۰۰,۰۰۰
		خرید کفش دانش آموزان مدرسه فنوج (زاهدان)	۷۵,۷۰۰,۰۰۰
		خرید لب تاب - مددجو معصومه کاظمی	۲۱,۰۰۰,۰۰۰
		خرید لباس برای مددجو	۱,۳۱۰,۰۰۰
		مجموع	۱۳۲,۰۱۰,۰۰۰
۸	یکم نیکوکاری آگاه	هزینه مسکن	۱,۰۳۲,۰۰۰,۰۰۰
۹	دانشگاه تهران	پرداخت وام به دانشجویان	۶۶۹,۰۰۰,۰۰۰
۱۰	نیکوکاری حافظ	خرید مصالح ساختمانی	۹۱,۳۰۹,۴۰۰
		هزینه های چاپ بروشور و پوستر روز جهانی	۱۲,۰۰۰,۰۰۰
		خرید پوشاک بیماران	۵۵,۵۹۷,۸۶۶
		جشن روز جهانی آلزایمر	۸,۱۳۰,۰۰۰
		مجموع	۱۷۷,۰۳۷,۲۶۶
۱۱	دانشگاه الزهرا	ارائه نشده است	-
۱۲	ایتام برکت	مقرری پرداختی به ایتام تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی(ره)	۳,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۱۳	ندای امید	ارائه نشده است	-

در کنار آمار عملکرد صندوق های نیکوکاری که بدان اشاره شد، باید قوانین مالیاتی مربوط به مؤسسات خیریه و صندوق های نیکوکاری، و همچنین، موانع و محدودیت های بر سر راه توسعه صندوق های نیکوکاری مورد بررسی قرار گیرد. در ادامه این گزارش، ابتدا به مسائل مالیاتی پرداخته شده و سپس محدودیت ها و موانع کلان و خرد بازدارنده در راه توسعه صندوق های نیکوکاری مورد بررسی قرار گرفته است. در راستای موانع و محدودیت های پیش روی صندوق های نیکوکاری، با مسئولان یا مدیران صندوق های نیکوکاری ایتام برکت، دانشگاه الزهرا، نیکوکاری حافظ، یکم آگاه، میراث ماندگار پاسارگاد، و بانک گردشگری مصاحبه به عمل آمده است.

مسائل مالیاتی پیرامون مؤسسات خیریه و صندوق های نیکوکاری

تمامی مسائل مالیاتی مربوط به مؤسسات خیریه و صندوق های نیکوکاری در قانون مالیات های مستقیم، قانون مالیات بر ارزش افزوده و قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید، گنجانده شده است. بر این اساس، ماده ۱۳۹ قانون مالیات های مستقیم موارد زیر را اذعان داشته است:

الف- موقوفات، نذورات، پذیره، کمک‌ها و هدایای دریافتی نقدی و غیر نقدی آستان قدس رضوی، آستان حضرت عبد العظیم الحسنی(ع)، آستانه حضرت معصومه (س)، آستان حضرت احمد ابن موسی (شاه چراغ)، آستان مقدس حضرت امام خمینی (ره)، مساجد، حسینیه‌ها، تکایا و سایر بقاع متبرکه از پرداخت مالیات معاف است. تشخیص سایر بقاع متبرکه به عهده سازمان اوقاف و امور خیریه می‌باشد.

ب- کمک‌ها و هدایای دریافتی نقدی و غیر نقدی سازمان هلال احمر جمهوری اسلامی ایران از پرداخت مالیات معاف است.

ج- کمک‌ها و هدایای دریافتی نقدی و غیر نقدی صندوق‌های پس انداز بازنشستگی و سازمان بیمه خدمات درمانی و سازمان تأمین اجتماعی و همچنین حق بیمه و حق بازنشستگی سهم کارکنان و کارفرما و جریمه‌های دریافتی مربوط توسط آنها از پرداخت مالیات معاف است.

د- کمک‌ها و هدایای دریافتی نقدی و غیر نقدی مدارس علوم اسلامی از پرداخت مالیات معاف است. تشخیص مدارس علوم اسلامی با شورای مدیریت حوزه علمیه قم می‌باشد.

ه- کمک‌ها و هدایای دریافتی نقدی و غیر نقدی نهادهای انقلاب اسلامی از پرداخت مالیات معاف است. تشخیص نهادهای انقلاب اسلامی با هیئت وزیران می‌باشد.

و- آن قسمت از درآمد صندوق عمران موقوفات کشور که به مصرف عمران موقوفات برسد از پرداخت مالیات معاف است.

ز- درآمد اشخاص از محل وجوه بریه ولی فقیه، خمس و زکات از پرداخت مالیات معاف است.

ح- آن قسمت از درآمد موقوفات عام که طبق موازین شرعی به مصرف اموری از قبیل تبلیغات اسلامی، تحقیقات فرهنگی، علمی، دینی، فنی، اختراعات، اکتشافات، تعلیم و تربیت و بهداشت و درمان، بنا و تعمیر و نگهداری مساجد و مصالها و حوزه‌های علمیه و مدارس علوم اسلامی و مدارس و دانشگاه‌های دولتی، مراسم تعزیه و اطعام، تعمیر آثار باستانی، امور عمرانی و آبادانی، هزینه یا وام تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان، کمک به مستضعفان و آسیب‌دیدگان حوادث ناشی از سیل و زلزله، آتش سوزی، جنگ و حوادث غیر مترقبه دیگر برسد، مشروط بر اینکه درآمد و هزینه‌های مزبور به تأیید سازمان اوقاف و امور خیریه رسیده باشد، از پرداخت مالیات معاف است.

ط- کمک‌ها و هدایای دریافتی نقدی و غیر نقدی مؤسسات خیریه و عام‌المنفعه که به ثبت رسیده‌اند، مشروط بر این که به موجب اساسنامه آنها صرف امور مذکور در بند (ح) این ماده شود و سازمان امور مالیاتی کشور بر درآمد و هزینه آنها نظارت کند، از پرداخت مالیات معاف است.

ی- کمک‌ها و هدایای دریافتی نقدی و غیر نقدی و همچنین حق عضویت اعضای مجامع حرفه‌ای، احزاب و انجمن‌ها و تشکلهای غیردولتی که دارای مجوز از مراجع ذیربط باشند و وجوهی که به موجب قانون و مقررات مربوط از درآمد یا حق‌الزحمه اعضای آنها کسر و به حساب مجامع مزبور واریز می‌شود، از پرداخت مالیات معاف است.

ک- موقوفات و کمک‌ها و هدایای دریافتی نقدی و غیر نقدی انجمن‌ها و هیئت‌های مذهبی مربوط به اقلیت‌های دینی مذکور در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مشروط بر اینکه رسمیت آنها به تصویب وزارت کشور برسد، از پرداخت مالیات معاف است.

ل- فعالیت‌های انتشاراتی و مطبوعاتی، فرهنگی و هنری که به موجب مجوز وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی انجام می‌شوند، از پرداخت مالیات معاف است.

همچنین براساس بند ۶ ماده ۱۲ قانون مالیات بر ارزش افزوده، کالاهای اهدایی به صورت بلاعوض به وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی با تأیید هیئت وزیران و حوزه‌های علمیه با تأیید حوزه گیرنده هدایا، معاف از مالیات بر ارزش افزوده می‌باشد.

اما در کنار قانون مالیات‌های مستقیم و قانون مالیات بر ارزش افزوده، ماده ۷ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید، مالیات بر درآمد صندوق‌های سرمایه‌گذاری را معاف می‌داند:

ماده ۷- متن زیر به عنوان ماده (۱۴۳) مکرر و چهار تبصره ذیل آن به قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶ الحاق می‌شود:

ماده ۱۴۳ مکرر- از هر نقل و انتقال سهام و حق تقدم سهام شرکت‌ها اعم از ایرانی و خارجی در بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس دارای مجوز، مالیات مقطوعی به میزان نیم درصد (۰.۵٪) ارزش فروش سهام و حق تقدم سهام وصول خواهد شد و از این بابت وجه دیگری به عنوان مالیات بر درآمد نقل و انتقال سهام و حق تقدم سهام و مالیات بر ارزش افزوده خرید و فروش مطالبه نخواهد شد.

کارگزاران بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس مکلفند مالیات یاد شده را به هنگام هر انتقال، از انتقال دهنده وصول و به حساب تعیین شده از طرف سازمان امور مالیاتی کشور واریز نمایند و ظرف ده روز از تاریخ انتقال، رسید آن را به همراه فهرستی حاوی تعداد و مبلغ فروش سهام و حق تقدم مورد انتقال به اداره امور مالیاتی محل ارسال کنند.

تبصره ۱- تمامی درآمدهای صندوق سرمایه گذاری در چارچوب این قانون و تمامی درآمدهای حاصل از سرمایه گذاری در اوراق بهادار موضوع بند (۲۴) ماده (۱۱) قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴ و درآمدهای حاصل از نقل و انتقال این اوراق یا درآمدهای حاصل از صدور و ابطال آنها از پرداخت مالیات بر درآمد و مالیات بر ارزش افزوده موضوع قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۱۳۸۷/۳/۲ معاف می باشد و از بابت نقل و انتقال آنها و صدور و ابطال اوراق بهادار یاد شده مالیاتی مطالبه نخواهد شد.

تبصره ۲- سود و کارمزد پرداختی یا تخصیصی اوراق بهادار موضوع تبصره (۱) این ماده به استثناء سود سهام و سهم الشرکه شرکت‌ها و سود گواهی‌های سرمایه‌گذاری صندوق‌ها، مشروط به ثبت اوراق بهادار یاد شده نزد سازمان، جزء هزینه‌های قابل قبول برای تشخیص درآمد مشمول مالیات ناشر این اوراق بهادار محسوب می‌شود.

تبصره ۳- در صورتی که هر شخص حقیقی یا حقوقی مقیم ایران که سهامدار شرکت پذیرفته شده در بورس یا بازار خارج از بورس، سهام یا حق تقدم خود را در بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس خارجی بفروشد، از این بابت هیچ گونه مالیاتی در ایران دریافت نخواهد شد.

تبصره ۴- صندوق سرمایه‌گذاری مجاز به هیچ گونه فعالیت اقتصادی دیگری در خارج از مجوزهای صادره از سوی سازمان نمی‌باشد.

از آنجایی که صندوق‌های نیکوکاری نیز جزو صندوق‌های سرمایه‌گذاری هستند، در آمد این صندوق‌ها نیز معاف از مالیات است. براساس قوانینی که در بالا ذکر شد، هم مؤسسات خیره و هم صندوق‌های نیکوکاری معاف از مالیات هستند. اما نکته‌ای که باید بدان توجه کرد این است که معافیت‌های مالیاتی کشور صرفاً نسبت به طرف گیرنده هدایا، نذورات و ... پرداخته و نسبت به طرف پرداخت کننده موضعی ندارد. این در حالی است که در کشورهای مورد بررسی، به معافیت‌های مالیاتی طرف پرداخت کننده نیز توجه شده است. این موضوع در بخش موانع و محدودیت‌ها تفصیل داده خواهد شد.

موانع و محدودیت‌های پیش‌روی توسعه صندوق‌های نیکوکاری

بدون شک راه‌اندازی صندوق‌های نیکوکاری، به‌عنوان یکی از نهادهای بازار سرمایه، گامی درخشان و مترقی در پیش‌برد مسائل اجتماعی از طریق بازار سرمایه بوده است. قضاوت درخصوص پدیده‌ای که صرفاً ۴ سال از ظهور آن می‌گذرد کار صحیحی نیست اما بررسی مسائل پیرامون آن و موانعی که بازدارنده رشد و توسعه آن محسوب می‌شوند و همچنین تلاش و ارائه راهکار برای مرتفع ساختن این موانع، خود حسنه محسوب می‌شود. در صورت مرتفع شدن این موانع می‌توان انتظار داشت که این نهادها، نقش بیشتری در رفع مشکلات و موانع اجتماعی ایفا نمایند.

براساس ادبیات موضوع که در ابتدای گزارش بدان پرداخته شد و انواع مختلف صندوق‌های نیکوکاری معرفی شده، سه تفاوت اصلی میان صندوق‌های نیکوکاری در سطح جهان و صندوق‌های نیکوکاری در ایران می‌توان برشمرد:

۱- عدم ثبت این صندوق‌ها نزد نهاد ناظر و متعاقباً سهولت در راه‌اندازی (علی‌رغم ارائه گزارش به نهاد ناظر بازار سرمایه)؛

۲- تعداد ارکان اندک در ساختار صندوق؛

۳- معافیت مالیاتی هم برای صندوق و هم برای سرمایه‌گذار؛

اما اصلی‌ترین محدودیت‌ها و موانع پیش‌روی صندوق‌ها و همچنین راهکارهای ممکن را می‌توان چنین بر شمرد:

۱- **تعریف نشدن امر خیر به عنوان پدیده اجتماعی (نه فردی):** طی سالیان متمادی، امر خیر و نیکوکاری معمولاً به عنوان فعلی تعریف شده است که غالباً فردی بوده و صرفاً به صورت اعطای مبالغی از سوی فرد خیر به افراد تهیدست یا بینوایان و ... تخصیص خورده است. در این میان آنچه که مغفول مانده (گرچه در سال‌های اخیر به این مفهوم نیز توجه شده است) عبارت است از اثرات اجتماعی نیکوکاری و احسانی که اثر اجتماعی در پی دارد. براین اساس، در میان عموم مردم، کمک‌های نقدی، اعطای پول و تحت تکفل قراردادن نیازمندان بسیار بیشتر از مفاهیم سرمایه‌گذاری اجتماعی و رفع معضلات اجتماعی شناخته شده است. بنابراین، شاید بتوان گفت که اصلی‌ترین معضل صندوق‌های نیکوکاری که هدف اصلی آنها را می‌توان سرمایه‌گذاری اجتماعی خواند، شناخته نشدن این مفهوم در میان عموم مردم (به‌خصوص خیرین) و ریشه نداشتن امور خیر جمعی و اجتماعی دانست. این بدان معناست که سواد عمومی مردم نسبت به سرمایه‌گذاری اجتماعی پایین بوده و شناختی نسبت به آن ندارند و لازمه رفع آن، همه‌گیر شدن مفهوم سرمایه‌گذاری اجتماعی و امور خیر اجتماعی جمعی (نه فردی) است. بی‌شک، نقش مدیر صندوق در این عرصه بسیار کم‌رنگ است و زدودن این محدودیت بر عهده دیگر نهادهای مربوطه می‌باشد؛

۲- **وضع عمومی اقتصاد و توسعه بازار سرمایه:** در ابتدای گزارش ذکر شد که کشورهایی که بازارهای مالی توسعه‌یافته‌تری دارند، امور خیری که از طریق آن بازارها انجام می‌شود نیز بیشتر است. همچنین وضع عموم اقتصاد بر روی انجام کارهای خیر اثرگذار است به طوری که در شرایط رونق اقتصادی، احتمال انجام امور خیر از سوی عمومی مردم بیشتر است. به دلیل ضریب نفوذ پایین بازار سرمایه در میان اقشار مردم (ضریب نفوذ را چنانچه از روی کدهای سهامداری اندازه‌گیری کنیم، باید کدهای سهام عدالت از آن حذف شود تا دیدگاه واقعی ارائه نماید) و همچنین وضعیت رکودی در اقتصاد موجب شده تا توجه به امور خیر از طریق بازار سرمایه، رونق چندانی نداشته باشد. علاوه بر این، اشخاص حقوقی، به دلیل عدم وجود مزیت اقتصادی، تمایلی به سرمایه‌گذاری از طریق صندوق‌های نیکوکاری نشان نمی‌دهند؛ چراکه ایشان نیز خود موظفند ارزش حقوق صاحبان سهام شرکت را افزایش دهند و در صورت وجود مزیت رقابتی در صندوق‌های نیکوکاری حضور خواهند داشت.

۳- **عدم توان جذب برخی منابع خیریه به علت اعتماد بالاتر مردم به نهادهای خیریه دولتی و حکومتی:** مردم جامعه اصولاً به نهادهای پرسابقه اعتماد بیشتری در سپردن مبالغ خیریه با اندازه بالا دارند. هرچه اعتبار نهاد خیریه از لحاظ اندازه و سابقه زمانی بیشتر باشد جذب منابع از افراد حقیقی و حقوقی نیز راحت‌تر می‌شود. کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی، مؤسسات وابسته مشهور به این دو نهاد و بنیادهای بزرگ از این مزیت نسبی برخوردارند اما خیرینی که قصد اعطای مبلغ یا سرمایه‌گذاری در صندوق دارند، تصور ابتدایشان، مواجهه با یک صندوق سرمایه‌گذاری است و در وهله اول به مدیر اجرا توجهی نمی‌کنند. گرچه صندوق‌هایی مانند صندوق نیکوکاری دانشگاه الزهرا نام دانشگاه (مدیر اجرایی) را در خود دارند که نشان دهنده ماهیت وابستگی صندوق است اما صندوق‌هایی نظیر بانک گردشگری و آگاه یکم (و برخی دیگر از صندوق‌ها) که هر دو وابسته به سازمان بهزیستی هستند، هیچگونه رنگ و بویی از مدیر اجرایی اصلی نداشته و سرمایه‌گذار باید گزارش‌های صندوق را مطالعه کند تا نسبت به مدیر اجرا آگاهی یابد. مضاف بر اینکه، سرمایه‌گذاران عادی نسبت به نقش مدیر اجرا در صندوق‌ها باید اشراف پیدا کنند و سپس متوجه شوند که مدیر اجرا یعنی

همان نهادی که مستقیماً با مددجویان در ارتباط است. شاید در این حوزه، نقش و مسئولیت اصلی را سازمان بورس و اوراق بهادار بر عهده دارد که باید معیارهایی را برای انتخاب نام صندوق‌ها داشته باشد، به گونه‌ای که حاکی از نهاد اصلی باشد که سرمایه‌گذار در آن سرمایه‌گذاری می‌کند.

۴- **عدم فرهنگ‌سازی درخصوص انجام کارهای خیر از طریق سرمایه‌گذاری:** گرچه در اغلب کشورهای توسعه

یافته، سرمایه‌گذاری و به‌کارگیری منافع سرمایه‌گذاری در امور خیر، اعطای هدیه‌های نقدی و غیر نقدی جهت سرمایه‌گذاری و سپس استفاده از منافع حاصله در امور خیر، و حتی وقف سهام، اوراق قرضه و دیگر ابزارهای سرمایه‌گذاری در امور خیر متداول بوده و کاربرد زیادی دارد، اما در ایران هنوز مفهوم کار خیر در کنار سرمایه‌گذاری و کسب سود، رشد چندانی نداشته و بسیاری از خیرین سنتی با ذکر نام سود یا بازار سرمایه و ... ادراک صحیحی نداشته و حتی آن را با مسائل شرعی در تضاد می‌پندارند. این در حالی است که با فرهنگ‌سازی مناسب در این حوزه، ترویج فرهنگ سرمایه‌گذاری در کنار امور خیر، اعتمادسازی درخصوص محل منابع و مصارف وجوه و تبیین شرعی بودن معاملات و سودهای حاصله می‌تواند موجب توسعه صندوق‌های نیکوکاری شود. در این میان، به‌غیر از دولت که در تمامی کشورها امور خیریه اجتماعی را هدایت می‌کند، مدیران اجرایی نیز نقش اصلی را در ترویج این فرهنگ بر عهده دارند. صندوق‌های نیکوکاری زمانی توسعه می‌یابند که مدیر اجرایی، انجام امور خیر از طریق صندوق‌های سرمایه‌گذاری را ترویج نماید. به‌عنوان مثال، هدایت وجوه از طریق دستگاه‌های خودپرداز، ترویج فرهنگ احسان از طریق صدا و سیما و ... همگی از سوی مدیران اجرایی (مانند سازمان بهزیستی و کمیته امداد) صورت گرفته است و این مهم در اختیار ایشان می‌باشد (به واسطه وجود منابع کافی). این در حالی است که با مراجعه به سایت‌های مدیران اجرایی، کمتر ردی از ترویج و تبلیغ صندوق‌های نیکوکاری وجود دارد. لذا، مدیران اجرایی صندوق‌ها باید ملزم به اختصاص بودجه کافی برای تبلیغ و ترویج فرهنگ سرمایه‌گذاری اجتماعی و انجام امور خیر از طریق صندوق‌ها شوند. لازم به ذکر است که مدیران صندوق کمترین وظیفه برای ترویج این فرهنگ را برعهده داشته و منابع کافی نیز برای انجام این امور در اختیار ندارند (وظیفه صندوق صرفاً سرمایه‌گذاری وجوه دریافتی در دارایی‌های مد نظر است و گرچه تاکنون نیز برخی از فرایند ترویج و تبلیغ صندوق برای جذب منابع از سوی مدیر صندوق صورت گرفته است، اما باتوجه به اینکه کاربر نهایی منافع حاصل از سرمایه‌گذاری‌ها، مدیر اجرایی است، نقش مضاعفی باید در این حوزه ایفا نماید). روابط عمومی مدیران اجرایی باید موظف به همکاری نزدیک با صندوق‌های نیکوکاری شوند اگر صندوق نیکوکاری را به‌عنوان یکی از راه‌هایی می‌پندارند که می‌تواند اثر اجتماعی زیادی را حاصل کند. سازمان بورس و اوراق بهادار (از طریق شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات بورس) نیز قادر است نسبت به فرهنگ‌سازی صندوق‌های نیکوکاری اقدام نماید.

۵- **معضلی به نام تغییر مدیران:** از آنجایی که تغییر مدیران در دولت‌ها بسیار اتفاق می‌افتد و معمولاً سیاست‌های هر

مدیر با سیاست مدیر دیگر متفاوت است، متأسفانه با تغییر مدیریت در رکن مدیر اجرایی، اهمیت صندوق‌های نیکوکاری و حتی شناخت آنها نسبت به این نهاد کاهش یافته و گویی کار ترویج صندوق‌ها مجدداً از فاز صفر آغاز می‌شود. این موضوع شاید نیازمند توجه هیئت دولت به این مقوله باشد و الزام قانونی نهادهای ذیربط (و حتی شاید اختصاص ردیف بودجه برای سرمایه‌گذاری در صندوق‌های نیکوکاری) درخصوص توجه به صندوق‌های نیکوکاری.

۶- **مشکل شفافیت اطلاعاتی مدیر اجرا:** مدیران اجرا موظفند تا گزارش محل مصارف وجوه دریافتی از صندوق را به اطلاع متولی و دارندگان واحدهای سرمایه‌گذاری برسانند. این موضوع در اساسنامه صندوق ذیل وظایف حسابرس آمده است و حسابرس در صورت عدم تمکین مدیر اجرا یا در صورت تخلف از محل مصارف تعیین شده در امیدنامه صندوق، موظف است این موضوع را به اطلاع متولی برساند. با بررسی گزارش‌های واصله بر روی سایت صندوق‌های نیکوکاری، به این نتیجه می‌توان رسید که نهادهای بزرگ مانند بهزیستی، هیچگونه اطلاعی درخصوص محل مصارف وجوه اعطایی به ایشان افشا ننموده‌اند. گرچه عدم افشای اطلاعات در این حوزه و ارائه گزارش عملکرد از سوی اینگونه نهادها به‌طور عادی نیز متداول است و به غیر از کمیته امداد که تا سال ۹۳ گزارش عملکرد خود را به استحضار عموم رسانده است، دیگر نهادهای بزرگ (معمولاً دولتی) فعال در حوزه امور خیر، شفاف نموده و گزارش عملکرد ارائه نمی‌کنند. لذا، غالباً نمی‌توان انتظار داشت اینگونه نهادها مخالف شرایط عمومی خود، خرق عادت کنند. به‌نظر می‌رسد باید برای این معضل راه‌حلی اساسی چاره کرد؛ چراکه سرمایه‌گذاران با دانستن محل مصرف وجوه اعطایشان، رغبت بیشتری برای ورود به صندوق‌های سرمایه‌گذاری خواهند داشت. براین اساس، بخش شفاف (بازار سرمایه) که بر افشای اطلاعات عادت نموده، به دلیل کوچک بودن صندوق‌ها، قادر نیست تا مقررات موجود در اساسنامه را تمام و کمال اجرا کند. به‌نظر می‌رسد در این راستا سه راهکار عملیاتی باشد:

۱- با عدم ارائه گزارش محل مصارف وجوه دریافتی از سوی مدیر اجرا برای دو دوره متوالی و گزارش حسابرس در این‌خصوص، سازمان بورس و اوراق بهادار به صندوق اجازه دهد تا منافع حاصله را تا زمان ارائه گزارش به مدیر اجرا تخصیص ندهد و مجدداً در دارایی‌های مجاز سرمایه‌گذاری نماید (معمولاً سودهای انباشته در اوراق با درآمد ثابت سرمایه‌گذاری می‌شوند). در صورت ارائه گزارش، سود انباشته در دوره بعدی تعلق گیرد (باید توجه داشت که این موضوع باید جداً از سوی سازمان بورس و اوراق بهادار پیگیری گردد)؛

۲- حذف رکن مدیر اجرا و اعطای این نقش به مدیر صندوق. پیش از این اشاره شد که در حال حاضر مدیر صندوق نقشی در محل مصارف منافع حاصل شده در صندوق ندارد. حسابرس نیز راهکاری برای دسترسی به این اطلاعات ندارد. لذا ممکن است این منافع در محلی غیر از آنچه در امیدنامه ذکر شده است مصرف گردد. لذا به نظر می‌رسد که چنانچه مدیر اجرایی فعلی، صرفاً نیازهای مددجویان خود را به صندوق اعلام کند و صندوق مسئولیت تخصیص منابع در هر حوزه را با همکاری نزدیک با نهادهای مربوطه (با اخذ کارمزد مقتضی از محل درآمدهای صندوق) انجام دهد و گزارش به حسابرس و مجمع ارائه نماید، رافع موضوع خواهد بود؛

۳- داوطلبانه کردن افشای اطلاعات درخصوص محل مصارف. شفافیت اطلاعاتی از سوی مدیران اجرا می‌تواند به جذب بیشتر منابع منجر شود لذا صندوقی که شفافیت کمتری دارد، سرمایه‌گذاران کمتری را جذب خواهد کرد. از سوی دیگر به دلیل عدم توانایی ارکان صندوق برای اخذ گزارش از مدیران اجرایی بزرگ، منجر به ناکارآمدی این مقرره شده و معمولاً متولی را با مدیر صندوق (که مسئولیتی در این زمینه ندارد) مواجه می‌سازد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که گزارش محل مصارف داوطلبانه شود. بر این اساس، محل مصارف ذکر شده در امیدنامه می‌تواند نمونه‌هایی باشد که مدیر اجرا در آن حوزه فعال است و وی می‌تواند منابع دریافتی را در هر حوزه‌ای (بنا به تشخیص نیاز) صرف نماید.

۷- قلمرو محدود اهداف و عدم جذابیت اهداف صندوق‌های نیکوکاری: پیش از این بر اهمیت تعریف احسان و

نیکوکاری برای خیرین اشاره شد. چنانچه از نیکوکاران و خیرین (یا حتی عموم) مردم سؤال شود که چه گزینه‌هایی را به‌عنوان کار خیر می‌شناسید، اهداف برخی از صندوق‌ها انطباقی با گزینه‌هایی اعلامی نخواهد داشت. این موضوع، نشأت گرفته از آن است که امور اجتماعی خاص در دیدگاه خیرین به‌عنوان کار خیر تعریف نشده است. زمانی که نام صندوق، صندوق نیکوکاری است انتظار خیرین بر این اساس است که کار خیر (با تعریف خاص ایشان) از طریق صندوق‌ها اجرایی می‌شود. این در حالی است که در بسیاری از صندوق‌ها یا قلمرو اهداف بسیار محدود در نظر گرفته شده است یا هدف انتخابی بیشتر یک معضل اجتماعی دست‌چندم است. به‌عنوان مثال، خرید لب‌تاپ برای مددجویان، خرید صندلی برای آزمایشگاه و مصادیقی از این دست، امور خیر بسیار محدود و سطح پایین محسوب شده و اموری مانند آموزش داوران کشتی، برگزاری اردوهای تیم ملی، اعطای جایزه ارزی، اختصاص منابع برای توسعه تیم‌های پایه و پیشکسوتان جزو اهدافی هستند که به هیچ‌عنوان بار خیر و نیکوکاری نداشته و شاید بتوان صرفاً اثرات اجتماعی از آنها انتظار داشت. لذا به نظر می‌رسد، باید اهداف کلان‌تری که به‌صورت کمی قابل اندازه‌گیری هستند به‌عنوان اهداف صندوق‌های نیکوکارانه انتخاب شوند و اینکه از امور نیکوکارانه خرد که هیچگونه جذابیتی ندارند پرهیز شود و محل مصرف خرد را بر عهده مدیر اجرایی گذاشت. بنابراین، در تعیین اهداف، سازمان بورس و اوراق بهادار باید سخت‌گیری بیشتری نماید و اجازه ندهد هر هدفی در امیدنامه صندوق نیکوکاری ذکر گردد (در ادامه به نحوه گزارش‌گیری و ارزیابی اثر نیز پرداخته شده است).

۸- فقدان مزیت کافی برای ورود به صندوق‌های نیکوکاری برای سرمایه‌گذاران حقیقی و حقوقی: وجود

راه‌کارهای مختلف برای رسیدن به جامعه هدف خیرین و نیکوکاران، باعث شده تا صندوق‌های نیکوکاری جایگزین‌های زیادی داشته و حتی فرد خیر در دسر کمتری را متحمل می‌شود. فرد خیری که قصد اعطای مال خود را به‌صورت کامل دارد (یا قصد وقف) می‌تواند خیلی ساده به درگاه‌های پیش‌بینی شده مراجعه کرده و مال خود را از طریق دستگاه‌های خود پرداز، مراجعه به سازمان اوقاف و وقف مال و ... تخصیص دهد. به نظر می‌رسد با توجه به معافیت مالیاتی درآمد صندوق‌ها، تنها مزیتی که برای صندوق‌های نیکوکاری می‌توان اشاره نمود، بُعد دینی آن و صدقه جاریه است. در غیر این صورت، فرد می‌تواند خود در یک صندوق سرمایه‌گذاری مشترک سرمایه‌گذاری نماید و سپس منافع حاصل را مستقیماً در اختیار نهادهای مربوطه قرار دهد (و حتی تعیین کند که در چه محلی مصرف شود). به‌نظر می‌رسد آنچه که در راه‌اندازی صندوق‌های سرمایه‌گذاری برای جمیع سرمایه‌گذاران مغفول مانده است (به‌خصوص سرمایه‌گذاران حقوقی که وظیفه اصلی آنها حفظ منافع سرمایه‌گذاران و حداکثر نمودن ارزش سهام سهامداران می‌باشد) عبارت است از فقدان هرگونه مزیت خاص برای ورود به صندوق‌های نیکوکاری. آنچه مهم می‌نماید این است که برای تجهیز منابع صندوق‌ها نباید صرفاً بر مسائل دینی تأکید نمود بلکه باید مزیتی وجود داشته باشد که سرمایه‌گذاران متمایل به اعطای وجه یا هرگونه دارایی دیگر به این صندوق باشند. همانگونه که پیش از این اشاره شد، به محض اعطای مبلغ یا دارایی دیگر به صندوق‌های نیکوکاری در کشورهای دیگر، سپر مالیاتی برای سرمایه‌گذار حاصل می‌شود (به‌عنوان مثال، به اندازه ۳۰ درصد از وجه اعطایی به صندوق، از مالیات بر درآمد هر شخصی کسر می‌شود). لذا باید برای ورود به صندوق‌های نیکوکاری و متفاوت کردن سرمایه‌گذاری در این صندوق‌ها، مزیت‌های مالی و غیرمالی پیش‌بینی شود.

۹- **هزینه‌های صندوق نیکوکاری و سیاست‌گذاری توسعه آن:** گرچه به نظر می‌رسد هزینه صندوق‌های نیکوکاری اندک است اما از آنجایی که در آمد این صندوق‌ها صرف امور خیر می‌شود، شاید باید کمک‌هایی چند جانبه برای پایین آوردن هزینه‌های این صندوق و متعاباً اجازه رشد و توسعه آن را داد. در این مسئله نقش سیاست‌گذار پر رنگ می‌شود به‌طوری که می‌توان با حذف هزینه معاملات صندوق (یا کاهش آن) و همچنین حذف یا معافیت مالیات بر خرید و فروش دارایی‌های صندوق، می‌توان برای آنها مزیت رقابتی با صندوق‌های دیگر ایجاد نمود. لذا به‌نظر می‌رسد، هم دولت و هم سازمان بورس و اوراق بهادار (و متعاباً بورس‌ها) می‌توانند با انجام این امور اولاً حمایت از اینگونه صندوق‌ها را نشان دهند و هم توسعه این نهاد را مد نظر قرار دهند.

۱۰- **عدم امکان ارزیابی دقیق تأثیر اجتماعی:** از مواردی که در صندوق‌های نیکوکاری مغفول مانده است می‌توان به اندازه‌گیری اثر اشاره نمود که این مهم تلاش شده تا با گزارش حسابرس درخصوص محل مصارف جبران شود. این در حالی است که در صورت استفاده از استانداردهای مختلف ارزیابی اثر، نه تنها می‌توان گزارش محل مصارف را حذف نمود بلکه براساس یک استاندارد بین‌المللی، می‌توان میزان اثر واقعی که امور خیریه بر جا گذاشته است را ارزیابی کرد. این موضوع به محدوده اهداف نیز مرتبط است. چنانچه هدف کوچک و محدود انتخاب شود یا بیش از اندازه کلان، ارزیابی آن بی‌معنی است. در صورتی که هدف خرید صندلی و تعداد کفش و ... انتخاب شود، نمی‌توان اثر اجتماعی آن را سنجید. اهداف که کوچک انتخاب شوند، مدیر اجرا صرفاً با یک گزارش ساده و مقدار مصرفی که در هر حوزه انجام شده است، ارزیابی عملکرد، همواره حداکثری خواهد بود. اما این اقدامات تا چه اندازه در زدودن فقر مؤثر بوده است، اقدامات صورت گرفته تا چه اندازه موجب علم‌آموزی دانشجویان و رضایت ایشان از خدمات ارائه شده می‌گردد، اقدامات نیکوکارانه تا چه اندازه موجب ارتقای سطح زندگی مددجویان شده و ... همگی از مواردی هستند که ارزیابی عملکرد سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی را معنی می‌بخشد. در حال حاضر، با اهداف تعیین شده، سنجش عملکرد و اثربخشی بی‌معنی است. لذا ضمن تغییر در اهداف صندوق‌های نیکوکاری، به نظر می‌رسد مدیران اجرایی باید ملزم به سنجش اثر نیز شوند (یا حداقل گفتمانی ایجاد شود تا استانداردهای گزارش‌دهی و سنجش اثر در میان نهادهای خیریه باب شود).

۱۱- **حداقل سرمایه ۱۰ میلیارد تومانی و تعداد سرمایه‌گذاران بیش از ۵۰۰ نفر:** از مقررات جدید سازمان بورس و اوراق بهادار برای تمدید مجوز صندوق‌های نیکوکاری، الزام بر حداقل سرمایه ۱۰ میلیارد تومانی و در اختیار داشتن بیش از ۵۰۰ سرمایه‌گذار است. اینکه این موضوع باعث توسعه صندوق‌ها خواهد شد یا خیر، گرچه دارای اهمیت است اما با توجه به اینکه برخی از این صندوق‌ها همچنان کوچک بوده و نتوانسته‌اند سرمایه زیادی را جمع‌آوری نمایند، برای اینکه این نهادهای نوپا از بین نروند، تجربه جهانی از آن حکایت دارد که از صندوق‌های کوچکتر در غالب تغذیه‌کننده صندوق‌های بزرگتر استفاده می‌شود (غالب Feeder Funds). به‌طوری که معمولاً در شرکت‌هایی که مدیریت صندوق نیکوکاری را بر عهده دارند، معمولاً صندوق سرمایه‌گذاری مشترک بزرگتری وجود دارد که صندوق کوچکتر می‌تواند در آن سرمایه‌گذاری نماید. در این حالت، سرمایه صندوق بزرگتر مد نظر قرار می‌گیرد نه سرمایه صندوق کوچک. حتی صندوق کوچک می‌تواند به صندوق دیگر متصل شود که ذیل نظر مدیر صندوق فعلی نیست و به‌عنوان مغذی آن صندوق نیکوکاری بزرگتر فعالیت نماید. در هر دوره تقسیم سود، صندوق بزرگتر به اندازه میزان مشارکت صندوق کوچکتر، سود پرداخت کرده و صندوق

کوچکتر منافع حاصل را در اختیار مدیر اجرا قرار می‌دهد. از این طریق هم صندوق‌های سرمایه‌گذاری بزرگ منتفع می‌شوند و هم صندوق‌های کوچک، و نیازی هم به انحلال صندوق‌های فعلی نیست.

۱۲- **بی‌انگیزگی مدیران صندوق:** تشکیل صندوق‌های نیکوکاری با سرمایه اندک نسبت به سرمایه سایر صندوق‌های بازار و متعاقباً کم بودن درآمدهای مدیر از طریق این صندوق‌ها (در برخی مواقع هزینه‌ها و درآمدهای صندوق تراز می‌شوند)، عاملی برای بی‌انگیزگی مدیران صندوق در رشد آن در رقابت با سایر صندوق‌های موجود در بازار شده است.

۱۳- **ارکان متعدد در صندوق‌های نیکوکاری:** ساختارهای متفاوتی را می‌توان در بازارها مختلف جهانی برای صندوق‌های نیکوکارانه (یا آنچه موسوم به صندوق نیکوکاری است) یافت اما همگی این موارد حاکی از آن است که تعداد ارکان این صندوق‌ها چندان گسترده نیست. در اغلب موارد نقش مدیر اجرا و مدیر صندوق یکی است یا در برخی موارد متولی و مدیر اجرا یکی هستند و مدیر صندوق مجزا. صندوق‌های نیکوکاری ارکان بسیاری داشته و این موضوع هزینه تأسیس و بروکراسی فرایند تأسیس را مضاعف نموده است (این در حالی است که صندوق‌های نیکوکاری در اغلب کشورها حتی نزد نهاد ناظر بازار سرمایه ثبت هم نمی‌شوند). لذا پیشنهاد می‌شود تا بار دیگر، با تجربه ۴ ساله، نسبت به ارکان صندوق‌ها بازنگری صورت گیرد و ضرورت وجود یا عدم وجود هر یک از ارکان نیز میان فعالان و سازمان بورس و اوراق بهادار مورد بررسی قرار گیرد.

۱۴- **عدم وجود راهکارهای دیگر برای تأمین مالی امور اجتماعی از طریق بازار سرمایه:** آنچه تاکنون رخ داده است، ایجاد صندوقی است که از ترکیب مدل صندوق‌های اجتماعی و وقفی در دنیا بوجود آمده است. وجود تنها یک نهاد و یک روش برای انجام امور نیکوکارانه از طریق بازار سرمایه، نمی‌تواند پاسخگوی سلیاق گوناگون باشد. به نظر می‌رسد در کنار صندوق‌های نیکوکاری باید چندین اقدام دیگر نیز صورت گیرد از جمله:

۱- اعطای مجوز به صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک برای وقف واحدهای سرمایه‌گذاری یا اعطای درآمدهای واحدهای سرمایه‌گذاری این صندوق‌ها، و تخصیص منابع حاصل شده به صندوق‌های نیکوکاری (گرچه در این گزارش اشاره زیادی نشد اما بسیاری از مؤسسات خیریه صرفاً نیازهای خود را به صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک ارائه می‌کنند و خود صندوق‌ها با تبلیغاتی که انجام می‌دهند، وقف سهام یا اعطای مبلغ معین از سوی دارندگان واحد را در دستور کار قرار می‌دهند. بر این اساس، صندوق جدیدی تأسیس نمی‌شود بلکه از همان ظرفیت صندوق‌های موجود، برای انجام امور خیر استفاده می‌شود)؛

۲- کمک شرکت‌های سب‌گردانی، کارگزاری و دیگر فعالان بازار برای ترویج فرهنگ وقف و اعطای وجه از طریق این نهادهای به صندوق‌های نیکوکاری. یعنی ورقه بهاداری که مدیریت آن بر عهده شرکت سب‌گردانی است و منافع آن با مجوز مالک اوراق، به صندوق نیکوکاری اعطا می‌شود. یا شرکت کارگزاری مستقیماً منافع حاصل از اوراق بهادار مالک را به صندوق نیکوکاری اعطا می‌کند؛

۳- تشویق به معرفی طرح‌های با اثر اجتماعی از سوی مؤسسات خیریه و نهادهای مربوط به نیکوکاری و ایجاد صندوق‌های جسورانه در این حوزه که می‌توان اثر اجتماعی آن را از طریق میزان اشتغال‌زایی، محصولات تولیدی و خدمات ارائه شده ارزیابی نمود.

جمع‌بندی

صندوق‌های نیکوکاری را می‌توان نهادهایی جدید در بازار سرمایه کشور قلمداد کرد درحالی که این پدیده با عناوین مختلف در دنیا سابقه ظهور طولانی دارد. خصایص مختلفی را می‌توان برای این صندوق‌ها در عرصه بین‌المللی برشمرد اما مهمترین ویژگی‌های آنها عبارت است از: عدم ثبت آنها نزد نهاد ناظر بازار سرمایه (معمولاً نزد نهاد متولی مؤسسات خیریه ثبت می‌شوند)، تعداد ارکان اندک و ساختار ساده و در نهایت، اعطای معافیت مالیاتی هم برای اعطا کننده و هم برای دریافت کننده.

صندوق‌های نیکوکاری دچار محدودیت‌ها و موانع مختلفی برای رشد هستند که زدودن این محدودیت‌ها برخی در اختیار دولت، برخی در اختیار مدیر اجرا و برخی در اختیار سازمان بورس و اوراق بهادار است. در این گزارش، مطالعه‌ای تطبیقی میان انواع مختلف صندوق‌های نیکوکاری و معرفی آنها به عمل آمد و در میان محدودیت‌ها و موانع مختلف، ۱۴ مورد از اصلی‌ترین موانع و محدودیت‌های توسعه صندوق‌های نیکوکاری برشمرده شد و در هر حوزه، نویسندگان پیشنهادهایی برای رفع مانع ارائه نمودند.

- 1- Addis, R., J. McLeod, and A. Raine, 2013, IMPACT Australia: Investment for Social and Economic Benefit, Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations.
- 2- Big Society Capital, 2014, Delivering Impact building Evidence sharing Learning, Annual Review.
- 3- Bridges Ventures, 2012, Sustainable & Impact Investment - How we define the market, London.
- 4- Brown, Jessica, Campanale, Mark; 2006, Developing a Social Equity Capital Market, New Economics Foundation, Charities Aid Foundation (CAF).
- 5- Britain Government, 2016, Social investment: a force for social change.
- 6- Charities aid foundation, 2016, world giving index report.
- 7- Charity Commission for England and Wales, 2017, Charities and investment matters: a guide for trustees.
- 8- EU Social Impact Investment Taskforce, 2014, Building a social impact investment market: The UK experience.
- 9- EVPA, 2011, European Venture Philanthropy Association: An Introduction, European Venture Philanthropy Association, Brussels.
- 10- GIIN, 2014, Global Impact Investing Network website. Available at: www.thegiin.org/cgibin/iowa/resources/about/index.html, accessed 3 February 2014.
- 11- GHK, 2013, Growing the Social Investment Market: The Landscape and Economic Impact, report prepared for the City of London, Big Lottery Fund, Big Society Capital, and Her Majesty's Government by ICF GHK in association with BMG Research.
- 12- HM Government, UK, 2013, Achieving Social Impact at Scale: Case Studies of Seven Pioneering co-Mingling Social Investment Funds, UK Cabinet Office, London.
- 13- Horner, Timothy; Makens, Hugh, 1997, Fundraising Activities: Securities Law Requirements, Stetson Law Review.
- 14- Hornsby, Adrian; Blumberg, Gabi; 2013, The Good Investor: A Book Of Best Impact Practice, Investing for Good Publication.
- 15- Keen, Richard, 2015, Charities and the voluntary sector: statistics, House of Commons briefing paper.
- 16- Khazanah Nasional, 2015, Sustainable and Responsible Investment (SRI) Sukuk in Malaysia.
- 17- Kohler, J., T. Kreiner, and J. Sawhney, 2011, Coordinating Impact Capital: A New Approach to Investing in Small and Growing Businesses: An examination of impact investors and phased investing for the launch and growth of social enterprises, Santa Clara University and The Aspen Network of Development Entrepreneurs (ANDE), Santa Clara, California.
- 18- Kramer, M. and S. Cooch, 2006, Investing for Impact: Managing and Measuring Proactive Social Investments, Shell Foundation.
- 19- Lane, David, 2013, Charitable Investments, Vesta Wealth LLP.
- 20- Michigan State University, 2015, Investment Report and Comparative Endowment Performance.
- 21- Motazedi, Reza; Loan Nikki; 2015, Balancing Act: Surveying Trustees' Annual Reports in the Charity Sector, Deloitte.

- 22- National Philanthropic Trust UK, 2016, Donor Advised Funds Report.
- 23- OECD, 2015, Social Impact Investment: Building the Evidence Base.
- 24- Saltuk, Yasemin; Idrissi, Ali; 2015, Impact Assessment In Practice: Experience From Leading Impact Investors, J.P Morgan Global Social Finance.
- 25- Saltuk, Yasemin, 2011, Insight into the Impact Investment Market: An In-Depth Analysis of Investor Perspectives and Over 2,200 Transactions, J.P Morgan Global Social Finance.
- 26- SEC, 2013, Investment Funds Maintained By Charitable Organizations, Guidance Update.
- 27- Scatizzi, Cara; 2009, Donor-Advised Charitable Mutual Funds, American Association of individual Investors.
- 28- Us Congress, 1995, Philanthropy Protection Act of 1995.
- 29- WEF, 2013, From the Margins to the Mainstream: Assessment of the Impact Investment Sector and Opportunities to Engage Mainstream Investors, World Economic Forum, Geneva.